

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO
ZAPOSLENOST V TURIZMU V SLOVENIJI

Ljubljana, december 2001

MAJA MARTINČIČ

IZJAVA

Študent/ka _____ izjavljam, da sem avtor/ica tega diplomskega dela, ki sem ga napisal/a pod mentorstvom _____ in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____.

Podpis:

_____

KAZALO

1. UVOD	1
2. TURIZEM	2
2.1. EKONOMSKI IN NEEKONOMSKI POMEN TURIZMA	2
2.2. TURIZEM KOT PERSPEKTIVNA DEJAVNOST V SLOVENIJI	3
2.2.1. TURISTIČNA POLITIKA V SLOVENIJI	5
2.2.2. KONKURENČNOST SLOVENSKEGA TURISTIČNEGA GOSPODARSTVA	6
2.2.2.1. Kvalitativne hipoteze	6
2.3. ZAPOSLENI V TURIZMU KOT POMEMBEN ELEMENT TURISTIČNEGA RAZVOJA	7
3. STATISTIKA TURISTIČNE DEJAVNOSTI	9
3.1. STATISTIČNE INFORMACIJE	9
3.2. TURISTIČNI SATELITSKI RAČUNI	12
3.3. OECD ZAPOSLOTVENI MODEL	13
4. ZAPOSLENOST V TURIZMU V SLOVENIJI OD LETA 1993 NAPREJ	15
4.1. ZAPOSLENOST V TURIZMU V SLOVENIJI V OBDOBJU 1993 - 1996	15
4.2. ZAPOSLENOST V TURIZMU V SLOVENIJI V OBDOBJU 1997 - 1999	17
4.3. ZAPOSLOTVENA FUNKCIJA	20
4.3.1. REGRESIJSKA FUNKCIJA	22
4.3.1.1. Linearna regresija brez izločene periodične komponente	22
4.3.1.2. Linearna regresija z izločeno periodično komponento	23
5. ZNAČILNOSTI ZAPOSLENOSTI V TURIZMU	25
5.1. STAROSTNA STRUKTURA ZAPOSLENIH V TURIZMU	25
5.2. STRUKTURA ZAPOSLENIH V TURIZMU PO SPOLU	26
5.2.1. OBDOBJE 1993 - 1996	26
5.2.2. OBDOBJE 1997 - 1999	27
5.3. KVALIFIKACIJSKA STRUKTURA	28
5.3.1. KVALIFIKACIJSKA STRUKTURA PO DEJAVNOSTIH ZA LETO 1999	29
5.3.2. KVALIFIKACIJSKA STRUKTURA GOSTINSTVA V OBDOBJU 1993 - 1997	30
5.3.3. KVALIFIKACIJSKA STRUKTURA DEJAVNOSTI TURISTIČNIH IN POTOVALNIH ORGANIZACIJ ZA LETO 1995	31
5.3.4. VZROKI IN POSLEDICE NEUSTREZNE KVALIFIKACIJSKE STRUKTURE ZAPOSLENIH	31
5.4. FLUKTUACIJA DELOVNE SILE	33
5.5. VPLIV SEZONE NA ZAPOSLENOST V TURIZMU	34
5.6. TURIZEM – GENERATOR ZAPOSLOVANJA V 3. TISOČLETJU	35
5.6.1. PROBLEMI ABSORPCIJE DELOVNE SILE	36

6. POMEN ZNANJA IN IZOBRAŽEVANJA V TURIZMU	38
6.1. STANJE USPOSOBLJENOSTI ZAPOSLENIH V SLOVENSKEM TURIZMU	39
6.1.1. FORMALNO IN DODATNO IZOBRAŽEVANJE	39
6.1.2. ANALIZA USPOSOBLJENOSTI ZAPOSLENIH	41
6.1.2.1. Rezultati analize	42
7. SKLEP	43
LITERATURA	45
VIRI	45

1. UVOD

Turizem postaja v svetu vedno pomembnejša gospodarska dejavnost, ki vpliva na devizno in plačilno bilanco, obseg bruto domačega proizvoda in njegovo ponovno prostorsko in sektorsko delitev ter na zaposlenost delovne sile. Zaradi svoje razvejanosti v številne druge dejavnosti je turizem zelo težko meriti in s tem ugotavljati njegove ekonomske učinke.

V zadnjem času eksperti iz turističnega področja poudarjajo predvsem zmožnost turizma, da absorbira nezaposlene in odvečno delovno silo iz drugih dejavnosti. Pri tem pa se pojavljajo številni problemi, saj je turizem specifična dejavnost z lastnimi zakonitostmi.

Namen mojega diplomskega dela je prikazati stanje nekaterih vidikov zaposlenosti v slovenskem turizmu od leta 1993 naprej, pri čemer posebej poudarjam problematiko znanja in izobraževanja. V diplomskem delu zaradi neprimerljivosti podatkov obravnavam zaposlenost v turizmu večinoma v dveh obdobjih, in sicer v obdobju 1993 - 1996 in v obdobju 1997 - 1999. Ko v diplomskem delu govorim o turizmu, v prvem obdobju mislim na turistično gospodarstvo, ki obsega področje 08 - gostinstvo in turizem, v drugem obdobju pa na turistično gospodarstvo, ki obsega področje H - gostinstvo in podpodročje I / 63.30 - dejavnost turističnih in potovalnih organizacij. V drugem obdobju zaradi nerazpoložljivosti podatkov obravnavam pri nekaterih vidikih zaposlenosti samo področje H - gostinstvo.

Diplomsko delo je sestavljeno iz petih delov, ki se med seboj prepletajo. V prvem delu opisujem pomen turizma v svetu in v Sloveniji, s posebnim poudarkom na zaposlenosti. Naslednje poglavje govori o novih statističnih metodah za pridobivanje izčrpne in poenotene baze podatkov na področju turizma, spet s posebnim poudarkom na pridobivanju podatkov o zaposlenosti v turizmu. V tretjem delu analiziram število zaposlenih v turizmu v Sloveniji od leta 1993 naprej, v četrtem pa nekatere značilnosti zaposlenosti v turizmu. Zadnji del diplomskega dela podaja stanje usposobljenosti delovne sile v turistični dejavnosti v Sloveniji.

2. TURIZEM

2.1. Ekonomski in neekonomski pomen turizma

Sodobni turizem je sestavljen družbeni in ekonomski pojav, ki se je začel koncem 18. stoletja kot značilni razredni pojav. Kar 100 let je bilo potrebno, da se je turizem posameznikov ali tudi »aristokratski turizem« prelevil v množični turizem, kar pomeni, da so se turistom z visokimi dohodki in obilo prostega časa pridružili še uslužbenci in delavci z veliko nižjo kupno močjo. Medtem ko je kljub svoji množičnosti še začetek 20. stoletja veljal za »muho enodnevnico«, pa je turizem s časom vedno bolj pridobival na ekonomski in širši družbeni pomembnosti.

Turizmu danes priznavamo vsaj šest ekonomskih funkcij, zaradi katerih ga podpirajo mnoge države (Planina, 1997, str. 233):

1. devizna funkcija, ki kaže vpliv meddržavnega turizma na devizno in plačilno bilanco ter na mednarodne ekonomske odnose;
2. kompenzacijska funkcija, ki temelji na usmerjenosti fizičnih in monetarnih turističnih tokov in izraža vpliv na izenačevanje stopnje ekonomske razvitosti med državami in regijami;
3. konverzijska funkcija, ki kaže, kako se naravne in kulturne dobrine s pomočjo turističnega gospodarstva pretvarjajo v del turistične ponudbe;
4. absorpcijska funkcija, ki jo nekateri avtorji razumejo kot vpliv turističnega gospodarstva na zaposlenost delovne sile, drugi pa tudi kot vpliv na uravnoteženje kupnih skladov z blagovnimi skladi;
5. multiplikacijska funkcija, ki kaže, v kolikšni meri turistična potrošnja kot oblika osebne potrošnje vpliva ne samo na dohodek turističnega sektorja gospodarstva, temveč tudi na kroženje denarja v narodnem gospodarstvu in tako tudi na dohodek številnih neturističnih dejavnosti;
6. indukcijska funkcija, ki izraža vplive na povečanje družbenega proizvoda in narodnega dohodka v turističnem gospodarstvu kot tudi v neturističnih sektorjih narodnega gospodarstva;

Pomen turizma v Evropski uniji ponazarjajo naslednje številke (Mihalič, 1999): »12 držav EU je med 40-imi vodilnimi turističnimi državami v svetu. V letu 1996 je na države EU odpadlo 40% vseh mednarodnih prihodov, 38% vseh deviznih

prejemkov od turizma in 42% izdatkov. Direktno je bilo v turizmu zaposlenih 9 milijonov ljudi, kar predstavlja 6% zaposlenih v EU, v nekaterih turistično razvitih državah članicah je ta odstotek precej višji. Turizem je v EU prispeval 5% k bruto domačemu proizvodu in ustvaril tretjino zneska v bilanci storitev. «

Turizem je pomembna sestavina gospodarstev mnogih dežel in celo več od tega. Je tudi neekonomski pojav, katerega vzroki so posledica doseženega razvoja družbe in katerega posledice segajo na številna neekonomska področja. Neekonomski dejavniki, od katerih je turizem močno odvisen, so v prvi vrsti motivi in potrebe, ki nastajajo z industrializacijo, urbanizacijo, motorizacijo in z življenjem v neprimernem okolju. Zadovoljitev potreb po spremembi okolja in načina življenja, po počitku in rekreaciji, zdravju, naravnih in kulturnih dobrinah, pa ima odločilne vplive tudi zunaj ekonomskega področja.

Neekonomske prednosti turizma na splošno so (Sirše, Stroj, Pobega, 1993, str. 24):

- vpliv na vrednotenje naravne in kulturne dediščine
- vpliv na kakovost življenja
- vpliv na kulturno izmenjavo in kulturno ustvarjalnost
- vpliv na učenje tujih jezikov
- vpliv na ugled dežele v svetu
- razbijanje negativnih stereotipov
- vpliv na politično stabilnost
- razvita turistična društvena dejavnost
- vpliv na povezovanje z Evropo

2.2. Turizem kot perspektivna dejavnost v Sloveniji

Primerjalne prednosti Slovenije v turističnem sektorju lahko opredelimo kot (Sirše, Stroj, Pobega, 1993, str. 24):

- kakovost naravne in kulturne dediščine (Triglavski narodni park, ohranjenost narave, razmeroma majhna onesnaženost okolja, neokrnjene naravne danosti, mesta kot potencialni pomembni turistični centri, čiste reke, jezera, kras, naravna zdravilišča)

- geografska dostopnost (središčna lega v Evropi, odprtost meje, mednarodne povezave - ceste, železnica, letališča)
- izjemnost in pokrajinska pestrost
- zdravo okolje
- ugodne klimatske razmere (temperatura in čistost zraka)
- neizrabljene prednosti (slovenski gradovi in druge kulturnozgodovinske znamenitosti, razne obrti, stara mestna jedra, območja, na katerih v preteklosti ni bilo velikih posegov v prostor)
- tradicija
- razmeroma visoka razvitost sosednjih trgov
- majhnost
- relativno majhna pozidanost prostora
- dokaj varno območje
- kultura ljudi
- veliko možnosti za prosto gibanje

Mnenja strokovnjakov glede razvoja turizma v Sloveniji so različna. Nekateri turizmu pripisujejo ogromen potencialni gospodarski pomen, drugi vidijo priložnosti za gospodarsko rast Slovenije drugje. Vsi pa se strinjajo, da je za slovenski turizem kot pomembno gospodarsko dejavnost potrebno še mnogo narediti.

Kljub številnim primerjalnim prednostim Slovenije v turizmu je njegov pomen za slovensko gospodarstvo skoraj v vseh pogledih pod evropskim povprečjem. »Devizni prihodki od turizma v Sloveniji so bili leta 1997 skoraj 15-krat manjši od deviznih prihodkov v sosednji Avstriji, število tujih turistov na prebivalca je bilo štirikrat nižje. Neposredno je bilo v Sloveniji leta 1997 v celotni turistični dejavnosti (če jo širše opredelimo¹) zaposlenih manj kot 30.000 oseb, kar pomeni manj kot 4% zaposlenih v slovenskem gospodarstvu. Celotna turistična dejavnost je istega leta prispevala več kot 4% bruto domačega proizvoda Slovenije in več kot polovico zneska v bilanci storitev« (Mihalič, 1999).

---

¹ Ker statistično sektorja turizem v skladu z Eurostatom ni več moč enotno opredeliti, je slednji umetno razvil sektor HoReCa (Hotels, Restaurants, Cafes/Travel agents), ki zajema nastanitvena in prehrabena podjetja ter turistične agencije, tako čiste turistične posrednike, kakor tudi organizatorje potovanj.

2.2.1. Turistična politika v Sloveniji

Leta 1993 je Inštitut za ekonomska raziskovanja pripravil prvo slovensko Strategijo razvoja turizma, ki je opredelila razvojne cilje in možne ukrepe za njihovo doseganje, ni pa analizirala konkurenčnosti slovenskega turističnega gospodarstva. Leta 1995 je Zavod RS za makroekonomske analize in razvoj izdelal Resolucijo o strateških ciljih na področju razvoja turizma v RS, ki jo je sprejel tudi slovenski parlament in tako predstavlja prvi (in do sedaj edini) »uradni« strateški dokument slovenskega turizma. Resolucija je ponovno opredelila cilje, strategije in instrumente turistične politike, parcialno pa je obravnavala tudi konkurenčnost in približevanje Evropi, vendar žal ne na osnovi enotne in sektorsko primerljive metode za ocenjevanje konkurenčnosti (Mihalič, 2001).

Resolucija iz leta 1995, ki temelji na turističnih proizvodih, kombiniranih s »kvazi« območnim pristopom (turistični proizvodi v gorah, naravnih zdraviliščih, mestih, na morju s Krasom in na podeželju), si je kot temeljni strateški cilj turistične politike zadala kakovostno drugačno, diferencirano in na določene tržne segmente usmerjeno turistično ponudbo. Kljub modernemu konceptu strateških usmeritev, ki so skladne s Porterjevo teorijo konkurenčnosti², se je turistična politika izkazala za neučinkovito, njeni kvantitativni cilji turističnega razvoja pa ostajajo še vedno nedoseženi (Mihalič, 1999). Ministrstvo za malo gospodarstvo in turizem (MMGT) je zato julija 2000 analiziralo stanje dosedanje strategije ter najavilo prenovo strategije razvoja slovenskega turizma, ki bo ustrezala novi slovenski gospodarski in politični stvarnosti. Nova strategija, ki je še v fazi priprave, naj ne bi bila več osredotočena toliko na organizacijsko in zakonodajsko raven, pač pa na vsebinske ukrepe, ki naj bi zagotovili predvsem (Turizem, 2000, str. 3):

- rast kakovosti slovenske turistične ponudbe
- dvig ugleda slovenske turistične ponudbe in s tem Slovenije v svetu
- premik imidža Slovenije od oznak »mediteranska«, »balkanska« in »nekdanja socialistična, vzhodnoevropska dežela«, »bivša jugoslovanska republika« k podobi »srednjeevropske države med Alpami in Jadranom, ki

---

² Michael Porter je avtor modela konkurenčnih prednosti, ki skuša odgovorjati na vprašanja, zakaj podjetja v nekaterih dejavnostih oziroma tržnih segmentih uspešno tekmujejo s tujimi konkurenti. Model sta kasneje na turistično področje aplicirala Ritchie in Crouch (Calgarijski model konkurenčnosti turizma) (Mihalič, 2001).

jo odlikujejo odlično ohranjena kulturna dediščina, prijazno zelena pokrajina ter gostoljubni ljudje«.

Poseben poudarek bo namenjen tudi trajnostnemu razvoju turizma, razvoju ekoturizma in drugih zvrsti turizma, ki so vezane na določene ciljne skupine (mladinski, kongresni turizem, turizem za starejše osebe itd.) in pripravi prestižne linije ponudbe slovenskega turizma (gradovi v povezavi z golfom, športna letališča, zdravilišča, izbrane kulinarične ponudbe ipd.).

2.2.2. Konkurenčnost slovenskega turističnega gospodarstva

Konkurenčnost slovenskega turističnega gospodarstva je v zadnjem času predmet mnogih razprav med slovenskimi in tujimi turističnimi eksperti. Kar težko je verjeti, da po začetku tranzicije slovenskega gospodarstva dejansko ni bila opravljena nobena poglobljena analiza na to temo. Analize konkurenčnosti so v glavnem starejših datumov, temeljijo pa na narodnogospodarskih agregatih iz bivšega družbeno - ekonomskega sistema in so zato za današnji čas neuporabne. Slovensko turistično gospodarstvo bi bilo zato potrebno (v povezavi z raziskavami konkurenčnosti celotnega slovenskega gospodarstva) podrobneje kvantitativno analizirati z vidika konkurenčnosti.

2.2.2.1. Kvalitativne hipoteze

Raziskava konkurenčnosti slovenskega turizma³, s katero razpolagamo, temelji na intervjuju slovenskih turističnih ekspertov in De Keyser Vanhovejevem modelu konkurenčnosti turizma⁴, zato so njeni zaključki le hipotetični. Po obstoječi raziskavi in po mnenju tujih ekspertov je prednost slovenskega turizma v njegovih naravnih ter kulturnih in socialnih privlačnostih, to je v danostih, ki jih imamo in jih s pomočjo proizvedenega turističnega proizvoda lahko valoriziramo. Gre za komparativne prednosti slovenskega turizma, ki lahko povečajo konkurenčno prednost, če se njihova valorizacija izrazi v t.i. premijskih cenah. Žal pa je osnovna

---

³ Raziskavo z naslovom "Slovenian Tourism and Tourism Policy - a Case Study" sta opravila Mihalič Tanja in Sirše Janez l.1999.

⁴ Keyser in Vanhove (1994) sta izdelala model konkurenčnosti in ga uporabila na primeru Karibskih držav. Temelji na prepričanju, da so koristi od razvoja turizma odvisne od konkurenčnega položaja, ki ga ima turistični sektor države na mednarodnem turističnem trgu (Mihalič, 2001).

pomanjkljivost slovenskega turizma v njegovi nekonkurenčnosti. V fazi proizvodnje in trženja turističnega proizvoda obstajajo številne pomanjkljivosti, ki zmanjšujejo dodano vrednost turističnega proizvoda, ki bi morala v omenjenih fazah nastajati. V fazi proizvodnje opozarjamo predvsem na neučinkovitost in nerazvitost turističnih proizvodov, kar se kaže v za nas neugodnem razmerju med (previsoko) ceno in (prenizko) kakovostjo. V fazi trženja posebej izpostavljamo probleme v zvezi z imagom Slovenije in nezadostno razvitim segmentiranjem turističnega trga. Problema sta povezana, ker ciljno usmerjeno trženje na osnovi diferenciacije proizvodov zahteva razvite in diferencirane proizvode. Nevarnost, s katero se trenutno sooča slovensko turistično gospodarstvo je, da se na račun neučinkovitosti v fazi proizvodnje in trženja turističnih proizvodov izgubljajo premije iz naslova omenjenih komparativnih prednosti, kar vpliva na zmanjševanje dodane vrednosti. Nevarnost je tudi, da turizem uživa premalo vladne podpore pri načrtnem razvoju oziroma da tržni mehanizem trenutno ne deluje v željeni smeri (Mihalič, 1999).

2.3. Zaposleni v turizmu kot pomemben element turističnega razvoja

Resolucija o strateških ciljih na področju razvoja turizma v RS navaja pravice, ki odločilno vplivajo na razvoj turizma (Uradni list RS, št. 7/95):

- trg oziroma ponudba in povpraševanje
- prostor, atraktivnosti
- dostopnost (promet, komunikacije, informacije)
- storitve
- kadri
- promocija

Med ukrepi za uresničitev ciljev in politike je med drugim pod točko 10 kot temeljni element turističnega razvoja naveden razvoj znanja in stalnega izobraževanja na področju turizma. Značilnosti razvoja slovenskega turizma pred letom 1995 so bile ohlapen in za nosilce neobvezujoč načrt razvoja turizma, pomanjkanje ustreznih tržnih mehanizmov in strateškega usmerjanja v prihodnost. Negativne posledice prednostne usmerjenosti razvoja v industrijo brez upoštevanja trga so zato, tako resolucija, najbolj vidne med drugim tudi v neprimerni izobrazbeni strukturi

zaposlenih in slabi izrabi znanja na področjih zunaj gostinstva. V programu aktivnosti je zato v resoluciji vključeno tudi stalno usposabljanje kadrov in razvoj strokovnega šolstva na področju turizma ter vzgoja za turizem (Sirše, Bezget, 1999, str. 4).

Leta 1998 je bila izdelana analiza »Prevetritev veljavnosti vsebin Resolucije o strateških ciljih na področju razvoja turizma in programa ter ukrepov aktivnosti za njeno izvajanje«⁵, v okviru katere so slovenski strokovnjaki s področja turizma med drugim ocenjevali (z ocenami 1-10) tudi konkurenčno prednost posameznih elementov slovenske turistične ponudbe (Sirše, Bezget, 1999, str. 7):

bližina emitivnih trgov	8,41
varnost turistov	8,29
pestrost prostora	7,82
kakovost okolja	7,71
lahka dostopnost	7,65
naravne privlačnosti	7,41
ohranjenost flore in favne	7,41
kakovost in naravnost hrane in pijač	7,35
kakovost življenja	7,29
kakovost turističnih proizvodov	6,94
strokovno usposobljeni kadri v turističnih storitvah	6,88
razvitost znanj in institucij, ki producirajo specialistične storitve	6,82
možnost vključevanja znanja v turistične storitve	6,81
pozitiven odnos ljudi do turizma	6,71
usposobljeni turistični menedžment	6,59
ohranjenost zgodovinske in kulturne dediščine	6,59
razvitost kulturnega ustvarjanja	6,47
pristnost turističnih proizvodov	6,41
državna/vladna in paravladna organiziranost turizma	6,00
domača turistična organiziranost gospodarstva	6,00
rezerve delovne sile	5,59
vključenost v mednarodne organizacije	5,50
domača organiziranost v civilni sferi	5,19

⁵ Analiza je nastala na osnovi odgovorov 25 slovenskih strokovnjakov s področja turizma (gospodarstvo, regionalne turistične organizacije, nacionalne promocijske agencije, ugledni posamezniki).

Iz ocen je razvidno, da pripisujejo naši eksperti vsem elementom slovenske turistične ponudbe »močne« konkurenčne prednosti, saj so vse ocene nad 5. Vloga znanja in menedžmenta je nekje na sredini lestvice. Največjo konkurenčno prednost imata bližina emitivnih trgov in varnost turistov, najmanjšo pa vključenost v mednarodne organizacije in domača organiziranost v civilni sferi.

V turizmu so pomembni ljudje. Turisti so ljudje, ki so podvrženi spremembam v njihovem obnašanju, potrebah in odločanju. Spremembe pa je težko predvideti in jih upoštevati. Tudi v turističnih proizvodih in storitvah so pomembni ljudje. Turistična industrija je močno odvisna od človeškega faktorja (kot dodatek k ostalim faktorjem, kot so naravna bogastva, infrastruktura in kapital), ki zagotavlja dostavo in kvaliteto njenih proizvodov in storitev. Nadalje, mnogo turističnih proizvodov vključuje ljudi kot integralen del ponujenega strokovnega znanja – kot izvajalce ali kot del kulturnega okolja. Ljudje so osrednjega pomena za učinkovito delovanje in nadaljnji razvoj dejavnosti. Zato bi morala biti delovna sila upoštevana ne le kot variabilen strošek, pač pa kot človeški kapital. Visoko kvalitetna in usposobljena delovna sila bo zagotovila večjo konkurenčnost in inovacije, izboljšala perspektivnost delovnih mest in olajšala proces prilagajanja na spreminjajočih se trgih. Zato bi morala biti vidika zaposlenosti in človeških virov ključni temi raziskovanja v turistični industriji (Measuring the Role of..., 2000, str. 128).

3. STATISTIKA TURISTIČNE DEJAVNOSTI

3.1. Statistične informacije

Turizem je izrazito intersektorska dejavnost, zato ga je težko opredeliti. Turistično gospodarstvo lahko razumemo na tri načine:

1. kot področje dejavnosti H - gostinstvo in razred dejavnosti I⁶ (I / 63.30) - dejavnost turističnih, potovalnih organizacij

---

⁶ Dejavnost I - promet, skladiščenje, zveze.

Od leta 1977 naprej je bilo turistično gospodarstvo po Enotni klasifikaciji dejavnosti (EKD) iz leta 1976 zajeto v razred 08 - gostinstvo in turizem, kamor je bilo šteto gostinstvo (0801) ter turistično posredovanje (0802). Zunaj tega so ostala zdravilišča kot del področja zdravstva, žičnice kot del prometa in zvez ter za turistični obisk urejene podzemne jame kot del kulture in izobraževanja. Leta 1994 je Vlada RS sprejela Uredbo o uvedbi in uporabi Standardne klasifikacije dejavnosti (SKD), ki temelji na klasifikaciji dejavnosti NACE Rev.1⁷. Slednja je od leta 1991 obvezen statistični standard EU. Po SKD je gostinstvo samostojna dejavnost, medtem ko je dejavnost turističnih in potovalnih organizacij všteta pod dejavnost promet, skladiščenje in zveze. Podatke za tako »neenotno« opredeljeno turistično gospodarstvo objavlja Statistični urad RS. Posledica so seveda nerealni podatki o »turističnem gospodarstvu«, za katerega se v analizah pogosto šteje samo področje gostinstva. V gostinstvo so všteti tudi podatki o neturističnem gostinstvu, niso pa štete kot že rečeno turistične in potovalne organizacije, pa tudi ne žičnice (I / 60.213) in nekaj dejavnosti iz naslova dejavnosti O⁸ (dejavnost muzejev in varstvo kulturne dediščine, dejavnost botaničnih in živalskih vrtov ter naravnih rezervatov, dejavnost marin, smučarskih centrov in smučišč, igralnic, druge dejavnosti za sprostitev), kjer pa so turisti glavni obiskovalci in potrošniki.

2. kot zbir vseh tistih področij in panog, kjer turisti osebno trošijo svoja sredstva (Planina, 1997, str. 6)

Sem lahko prištejemo, tako po EKD kot po SKD, poleg gostinstva in turističnih agencij vsaj še del trgovine ter del prometa in zvez.

3. kot sestav tistih področij, panog, skupin in podskupin, kjer se ne kažejo samo vplivi neposredne osebne potrošnje, temveč tudi posredni vplivi, ki imajo vzrok v proizvodnji, ki je posredno nujna za potrebe turistov (Planina, 1997, str. 7)

Gre za posredne vplive turistične potrošnje, ki se kažejo v dejavnostih, ki na prvi pogled nimajo nobene zveze s potrošnjo turistov. V tako širše opredeljeno turistično gospodarstvo štejemo poleg že omenjenih dejavnosti po EKD še del

---

⁷ NACE Rev.1 - Nomenclature des activites economiques des Communautés Europeennes.

⁸ Dejavnost O - Druge javne, skupne in osebne storitvene dejavnosti.

industrije, kmetijstva, gradbeništva in obrtnih storitev, po SKD pa še del predelovalnih dejavnosti, kmetijstva in gradbeništva.

Zaradi razvejanosti turističnega gospodarstva ga je zelo težko natančno definirati in posledično meriti njegove učinke na gospodarstva posameznih držav. »Razpoložljive svetovne statistične informacije so na sploh skromne in nepopolne - večinoma gre za preproste izračune mednarodnih prihodov. Analiz o vplivih turizma na gospodarstva posameznih držav, ki naj bi se iz teh podatkov izvedle, ni, še manj njihove razširitve na mednarodno gospodarstvo« (Dekleva, 2000, str. 6). Obstoj stvarnejših in kvalitetnejših statističnih informacij, ki bi bile osnova državnim upravam in turističnim podjetjem za pripravo politik oziroma poslovnih strategij, je tako pomemben izziv za statistične agencije.

V analizi »Prevetritev veljavnosti vsebin Resolucije o strateških ciljih na področju razvoja turizma in programa ter ukrepov aktivnosti za njeno izvajanje« iz leta 1998 so slovenski strokovnjaki med drugim ocenjevali (z ocenami 1-10) tudi ustreznost razpoložljivih informacij ter razpoložljivost analiz in raziskav (Sirše, Bezget, 1999, str. 8):

a) ustreznost razpoložljivih informacij

statistike obiskovalcev, potrošnje ipd.	6,00
merjenje pojavnih oblik turizma	4,12
informacije o odnosu prebivalcev do turizma	3,68
merjenje učinkov turizma (ekonomskih, družbenih, okoljskih)	3,48

b) razpoložljivost analiz, raziskav

analize zadovoljstva / nezadovoljstva gostov	5,23
marketinške študije	4,38
modeli napovedovanja prihodnjih gibanj	4,20
analize globalnih sprememb in trendov	3,88
študije razvoja novih programov	3,84
analize učinkovitosti promocijskih akcij	3,71

Iz odgovorov je razvidno, da je ustreznost razpoložljivih informacij in razpoložljivost analiz skromna (samo dve oceni sta nad 5), kar vpliva na slabo

poznavanje turističnih tokov, trendov in učinkov, s tem pa tudi na strokovno slabo / nezanesljivo načrtovanje in izvajanje razvojnih programov.

3.2. Turistični satelitski računi

Turistični satelitski računi (v nadaljevanju TSA⁹) pomenijo nov metodološki pristop za spremljanje in prikazovanje turistične dejavnosti, ki ga je priporočila statistična komisija pri OZN, oblikoval pa Turistični komite OECD¹⁰. Večji zagon so TSA dobili po sprejetju novega Sistema nacionalnih računov pri OZN leta 1993, ki omogoča povečanje analitskih zmogljivosti nacionalnih računov za izbrana območja ter njihovo večjo prilagodljivost raznovrtnim potrebam, ne da bi s tem preobremenili oziroma kako drugače prizadeli obstoječi centralni sistem. Izraz »satelitski računi« so skovali v OZN in pomeni merjenje velikosti sektorjev, ki so v nacionalnih računih zapostavljeni. S TSA je turizem prvič obravnavan enakopravno z drugim gospodarstvom, saj je sorazmerno upoštevan vsak sektor, ki vsebuje komponento turizem. Doslej se je v mednarodnih turističnih statistikah pozornost namenjala predvsem tujskemu turizmu in turističnemu deviznemu prilivu, s TSA pa je v svetovnem merilu prvič uvedeno tudi merjenje domačega turizma in zaposlovanja v turizmu. Izdelan je tudi paket globalnih standardov in definicij za vrednotenje turističnega gospodarstva v smislu prispevka k BDP, delovnih mest, investicij, davkov in vloge turizma v nacionalni plačilni bilanci (Dekleva, 2000, str. 6).

Po Svetovni turistični organizaciji (WTO) so prednosti TSA predvsem naslednje (Dekleva, 2000, str. 6):

- uskladitev podatkov o povpraševanju s podatki o ponudbi prispeva k poenotenju opredelitve dejavnosti - vsi partnerji v turističnem gospodarstvu govorijo isti skupni jezik
- uporaba priznanega sistema računov poveča zanesljivost ekonomskih analiz
- za turistične analize so na voljo še dodatne pomembne informacije, kot so podatki o dodani vrednosti, deležu turizma v bruto domačem proizvodu, državnih prihodkih, razvoju človeških virov ali finančnih tokovih

---

⁹ TSA - Tourism Satellite Accounts

¹⁰ OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development je zahodna svetovna ustanova, katere temeljna naloga je usklajevati ekonomsko in razvojno politiko.

- so tudi uporaben pripomoček za razvoj osnovnih podatkovnih virov

WTO si zelo prizadeva za uveljavitev in splošno rabo TSA v svetu. Nekatere države, ki so že uvedle TSA, so Kanada, Francija, Norveška in ZDA, v pripravi pa so tudi v Španiji, Mehiki in Čilu. Slovenija je metodologijo TSA že uporabila, vendar le poizkusno.

Glavni cilji TSA (Tourism statistics, 1999):

- izdelati paket primerljivih mednarodnih računov (referenčno orodje), ki temeljijo na principih nacionalnih računov, da bi lahko preučili turizem kot ekonomski fenomen
- ponuditi izdelovalcem nacionalnih politik vpogled v turizem in njegovo vlogo v njihovih gospodarstvih
- določiti produkcijsko funkcijo turističnih dejavnosti in njihove povezave z ostalim gospodarstvom ter ponuditi okvir za izračunavanje prispevka turizma k ekonomski aktivnosti in zaposlenosti (tudi za regionalni turizem)
- izdelati objektivne in primerljive meritve relativnega ekonomskega prispevka turizma k BDP
- preskrbeti natančne informacije o zaposlenosti v turističnih sektorjih in o vlogi, ki jo ima turizem pri ustvarjanju delovnih mest, še posebej novih
- določiti velikost turističnih kapitalnih investicij, da bi analizirali njihove povezave s turistično ponudbo in ustvarjanjem delovnih mest v dejavnostih, ki proizvajajo kapital
- prikazati kapitalno osnovo turističnih industrij

3.3. OECD zaposlitveni model

OECD zaposlitveni model je novo integracijsko statistično orodje, ki predstavlja statistični okvir in metodološki vodič prikazovanja določenih značilnosti zaposlenosti v turističnem sektorju. Oblikoval ga je Turistični komite OECD, poudarja pa pomembnost zaposlitvenega vidika in človeških virov za dejavnosti, povezane s turizmom, in zato potrebo po celovitih in zanesljivih podatkih o zaposlenosti za javne in zasebne uporabnike.

Zbiranje podatkov o zaposlenosti v turističnem sektorju ima dva glavna cilja (Measuring the Role of..., 2000, str. 126):

1. podatke lahko uporabimo za opis in analizo obstoječega stanja zaposlenosti v turističnih dejavnostih (število zaposlenih ali število delovnih mest, socialno demografske značilnosti delovne sile, pogoji za delo, mobilnost, strukture delovne sile, produktivnost, stroški dela, kvalifikacije in sposobnosti za delovna mesta, obnovitvene strategije, ukrepi na področju izobraževanja in usposabljanja)
2. podatke lahko uporabimo za analizo ali napoved prihodnje vloge turističnih tokov in izdatkov na stopnje in strukture zaposlenosti v različnih, s turizmom povezanih dejavnostih

Osnovni podatki o zaposlenosti so povezani s TSA z uporabo zaposlitvenega modela kot integracijskega okvirja (mikro - makro povezava). Glavni indikatorji zaposlenosti v turizmu so v modelu delovna mesta in zaposlene osebe ali ekvivalenti polne zaposlenosti (FTE¹¹), z nadaljnjo razdelitvijo na sezonsko zaposlenost (podatki za število delovnih mest in zaposlenih oseb za mesece oziroma četrletja) in dodatna delovna mesta (podatki za število zaposlenih oseb, ki so zaposleni tudi v drugih dejavnostih). Ključne zaposlitvene spremenljivke, ki jih upošteva model, so: spol, starost, stopnja izobrazbe, narodnost, zaposlitveni status (zaposlene in samozaposlene osebe), delovni načrt delovnih mest (zaposlitve s polnim in delnim delovnim časom), povprečno trajanje (delovnih mest), povprečne delovne ure (delovnih mest), povprečne neto plače, stalnost delovnega mesta, nadure (OECD Employment module, 2000).

Čeprav je zaposlitveni model tesno povezan s TSA, naj bi obstajal tudi sam zase. Zaposlenost naj bi obravnaval ne le kot dejavnik proizvodnega procesa, pač pa tudi kot socialni fenomen. Uvedba OECD zaposlitvenega modela naj bi sčasoma vodila h generaciji mednarodno primerljivih statistik zaposlenosti v turistični industriji.

---

¹¹ FTE - Full Time Equivalent je število zaposlenih, ki v turistični dejavnosti delajo manj kot 90% in več kot 10% polnega delovnega časa, preračunano na število zaposlenih s polnim delovnim časom.

4. ZAPOSLENOST V TURIZMU V SLOVENIJI OD LETA 1993 NAPREJ

Zaradi uvedbe Standardne klasifikacije dejavnosti (SKD), ki je v uporabi od leta 1997, so podatki pred letom 1997 in po njem neprimerljivi. Zato obravnavam zaposlenost v turizmu ločeno v dveh obdobjih, in sicer:

1. obdobje 1993 - 1996: zaposlenost v dejavnosti gostinstvo in turizem (področje 08), kjer glede na razpoložljive podatke obravnavam samo zaposlene osebe brez samozaposlenih oseb
2. obdobje 1997 - 1999: zaposlenost v dejavnosti gostinstvo (področje H), kjer obravnavam poleg zaposlenih tudi samozaposlene osebe

Slovenska statistika šteje kot zaposlene osebe v družbah, podjetjih in organizacijah (Statistični letopis RS 2000, str. 222) osebe v družbah, podjetjih, organizacijah ali pri zasebnikih, ki so sklenile pogodbo o zaposlitvi za določen ali nedoločen čas, ne glede na to ali delajo poln delovni čas ali delovni čas, ki je krajši od polnega. Upoštevani so tudi pripravniki. Statistika k zaposlenim osebam ne šteje oseb, ki delajo v teh družbah, podjetjih in organizacijah po pogodbi o delu ali po avtorski pogodbi, in državljanov Republike Slovenije s stalno zaposlitvijo v slovenskih predstavništvih, gradbiščih ipd. v tujini.

Med zaposlene osebe v gostinski dejavnosti šteje statistika (Statistični letopis RS 2000, str. 422) osebe, ki so sklenile delovno razmerje za nedoločen ali določen čas (tudi v upravi); ne šteje pa učencev v gospodarstvu in tistih zaposlenih, ki so za polni delovni čas zaposleni drugje in za katere je delo v gostinstvu le njihova dopolnilna zaposlitev; prav tako ne upošteva samostojnih gostincev in pomagajočih družinskih članov, ki nimajo statusa zaposlene osebe.

4.1. Zaposlenost v turizmu v Sloveniji v obdobju 1993 - 1996

V letu 1996 se je število zaposlenih v podjetjih in drugih organizacijah v gostinstvu in turizmu zmanjšalo za 9,7 % v primerjavi z letom 1993, kar v absolutnem znesku znaša 1658 zaposlenih. Delež zaposlenih oseb v gostinstvu in turizmu med vsemi zaposlenimi osebami v Sloveniji se v obdobju 1993 - 1996 ni spremenil, znašal pa

je 2,7 % vseh zaposlenih v Sloveniji. Zaradi nasprotij med podatki, ki jih prikazuje uradna statistika, in realnostjo, lahko trdimo, da je delež zaposlenih v gostinstvu in turizmu večji vsaj še za:

- a) samozaposlene osebe v tej dejavnosti
- b) zaposlene in samozaposlene v dejavnostih:
  - zdravilišča (130132 - del zdravstva)
  - žičnice (060600 - del prometa in zvez)
  - za turistični obisk urejene podzemne jame (120324 - del izobraževanja in kulture)

Tabela 1: Struktura zaposlenih v podjetjih in drugih organizacijah po dejavnosti v Sloveniji za leti 1993 in 1996 (v %)

Dejavnost	1993 (Y ₉₃)	1996 (Y ₉₆)	I _{96/93}	Spremembe v številu zaposlenih (v %) leta 1996 glede na leto 1993
Skupaj	100,0	100,0	100,0	- 7,6
Industrija in rudarstvo	42,0	39,2	93,3	- 13,8
Kmetijstvo in ribištvo	1,6	1,4	87,5	- 17,3
Gozdarstvo	0,6	0,4	66,7	- 39,6
Vodno gospodarstvo	0,2	0,2	100,0	- 2,4
Gradbeništvo	4,8	4,9	102,1	- 4,7
Promet in zveze	5,8	5,1	87,9	- 18,9
Trgovina	9,6	9,5	98,9	- 8,2
Gostinstvo in turizem	2,7	2,7	100,0	- 9,7
Obrt in osebne storitve	2,7	2,5	92,6	- 11,2
Stanovanjsko – komunalna dejavnost	1,6	2,0	125,0	10,9
Finančne, tehnične in poslovne storitve	6,2	6,6	106,4	- 2,7
Izobraževanje in kultura	8,0	8,9	111,2	3,5
Zdravstvo in socialno varstvo	8,4	9,4	111,9	3,1
Javna uprava, skladi, združenja, organizacije	5,8	7,2	124,1	13,8

$$I_{96/93} = 100 \times (Y_{96} / Y_{93})$$

Vir: Tabela 1 v prilogi.

Leta 1996 se je v primerjavi z letom 1993 število zaposlenih v zdravstvu (kjer je po EKD upoštevana tudi dejavnost zdravilišč) povečalo (3,1 %), v dejavnosti izobraževanje in kultura (kjer je po EKD upoštevana tudi dejavnost za turistični obisk urejenih podzemnih jam) prav tako povečalo (3,5 %), v prometu in zvezah (kjer turisti osebno trošijo svoja sredstva in kjer je po EKD upoštevana tudi dejavnost žičnic) pa zmanjšalo (18,9 %).

Leta 1996 se je v primerjavi z letom 1993 število zaposlenih v trgovini (kjer turisti osebno trošijo svoja sredstva) zmanjšalo (8,2 %), prav tako pa se je zmanjšalo število zaposlenih tudi v vseh dejavnostih, ki imajo posredne učinke na turistično potrošnjo - industrija, kmetijstvo, gradbeništvo, obrt.

Tabela 2: Zaposlene osebe v dejavnosti gostinstvo in turizem in njihov delež med vsemi zaposlenimi osebami v Sloveniji v obdobju 1993 - 1996

Leto	1993	1994	1995	1996
Število zaposlenih	17136	16465	15155	15478
Delež (v %)	2,7	2,7	2,5	2,7

Vir: Statistični letopis RS 1997, str. 196-197.

Podatki iz tabele 2 kažejo, da se je v obdobju 1993 - 1995 število zaposlenih v gostinstvu in turizmu v Sloveniji postopoma zmanjševalo, leta 1996 pa povečalo za 323 oseb v primerjavi z letom 1995. Deleži zaposlenih oseb v gostinstvu in turizmu med vsemi zaposlenimi osebami v Sloveniji so se gibali v razponu 2,5 % - 2,7 %.

4.2. Zaposlenost v turizmu v Sloveniji v obdobju 1997 - 1999

V letu 1999 se je število zaposlenih in samozaposlenih v gostinstvu povečalo za 6% v primerjavi z letom 1997, kar v absolutnem znesku znaša 1584 oseb. Delež zaposlenih in samozaposlenih oseb v gostinstvu med vsem delovno aktivnim

prebivalstvom v Sloveniji se je v obdobju 1997 - 1999 povečal za 0,2 odstotne točke. Leta 1997 je znašal 3,5 % vsega aktivnega prebivalstva v Sloveniji, leta 1999 pa je ta delež znašal 3,7 %.

Zaradi neenotno opredeljenega turističnega gospodarstva v uradni statistiki ne moremo opredeliti deleža zaposlenih in samozaposlenih oseb v turistični dejavnosti, lahko pa trdimo, da je večji od deleža v gostinstvu vsaj še za zaposlene in samozaposlene osebe v dejavnostih:

- turistične in potovalne organizacije (I / 63.30)
- žičnice (I / 60.213)
- nekaj dejavnosti iz področja O (glej poglavje 3.1)

Leta 1999 se je v primerjavi z letom 1997 število zaposlenih in samozaposlenih v dejavnosti promet, skladiščenje, zveze (kjer turisti osebno trošijo svoja sredstva in kjer je po novem upoštevana tudi dejavnost turističnih in potovalnih organizacij ter dejavnost žičnic) povečalo (6,7 %), prav tako pa se je povečalo tudi v dejavnosti druge javne, skupne in osebne storitve (kjer so po novem upoštewane tudi dejavnosti marin, smučušč, igralnic ter še nekaj drugih dejavnosti, v katerih so turisti glavni obiskovalci in potrošniki), in sicer za 11,7 %.

Leta 1999 se je v primerjavi z letom 1997 število zaposlenih in samozaposlenih v trgovini (kjer turisti osebno trošijo svoja sredstva) povečalo (1,7 %), v dejavnostih, ki imajo posredne učinke na turistično potrošnjo, pa se je v predelovalnih dejavnostih in kmetijstvu zmanjšalo, medtem ko se je v gradbeništvu povečalo.

Podatki iz tabele 4 kažejo, da se je v obdobju 1997 - 1999 število zaposlenih in samozaposlenih v gostinstvu v Sloveniji leta 1998 najprej zmanjšalo, leta 1999 pa povečalo nad raven iz leta 1997. Delež zaposlenih in samozaposlenih oseb v gostinstvu med vsem delovno aktivnim prebivalstvom v Sloveniji se je ravno tako leta 1998 najprej zmanjšal (za 0,1 odstotne točke v primerjavi z letom 1997), leta 1999 pa povečal in dosegel 3,7 %.

Tabela 3: Struktura zaposlenih in samozaposlenih oseb po dejavnosti v Sloveniji za leti 1997 in 1999 (v %)

Dejavnost	1997 (Y ₉₇)	1999 (Y ₉₉)	I _{99/97}	Spremembe v številu zaposlenih in samozaposlenih (v %) leta 1999 glede na leto 1997
Skupaj	100,0	100,0	100,0	2,0
Kmetijstvo, lov, gozdarstvo	6,5	6,0	92,3	- 6,8
Ribištvo	0,1	0,1	100,0	- 5,7
Rudarstvo	1,0	0,9	90,0	- 7,2
Predelovalne dejavnosti	32,3	30,9	95,7	- 2,5
Oskrba z elektriko, plinom, vodo	1,6	1,5	93,7	- 1,7
Gradbeništvo	7,1	7,3	102,8	4,5
Trgovina; popravila motornih vozil	12,5	12,4	99,2	1,7
Gostinstvo	3,5	3,7	105,7	6,0
Promet, skladiščenje, zveze	6,0	6,2	103,3	6,7
Finančno posredništvo	2,1	2,4	114,3	19,5
Nepremičnine, najem, poslovne storitve	5,5	5,9	107,3	9,3
Javna uprava, obramba, socialno zavarovanje	5,7	5,6	98,2	1,0
Izobraževanje	6,8	6,9	101,5	2,8
Zdravstvo, socialno varstvo	6,1	6,9	113,1	14,7
Druge javne, skupne in osebne storitve	2,9	3,2	110,3	11,7
Zasebna gospodinjstva z zaposlenim osebjem	0,1	0,1	100,0	14,8
Nerazvrščeno	0,2	0,0	0,0	- 97,8

$$I_{99/97} = 100 \times (Y_{99} / Y_{97})$$

Vir: Tabela 2 v prilogi.

Tabela 4: Zaposlene in samozaposlene osebe v dejavnosti gostinstvo in njihov delež med vsem delovno aktivnim prebivalstvom v Sloveniji v obdobju 1997 - 1999

Leto	1997	1998	1999
Število zaposlenih	26482	26241	28066
Delež (v %)	3,6	3,5	3,7

Vir: Tabela 2 v prilogi.

Statistični letopis RS 1999, str. 218, 220.

4.3. Zaposlitvena funkcija

Zaposlitvena funkcija za turistično dejavnost opisuje povezanost dodane vrednosti in zaposlenosti v tej dejavnosti, kjer je dodana vrednost neodvisna spremenljivka, število zaposlenih pa odvisna spremenljivka. Zaradi nerazpoložljivosti podatkov obravnavam zaposlitveno funkcijo samo za dejavnost gostinstvo, omeniti pa je še potrebno, da so v številu zaposlenih v obdobju 1993 - 1996 upoštevane samo zaposlene osebe brez samozaposlenih oseb, medtem ko so v obdobju 1997 - 1999 upoštevane poleg zaposlenih tudi samozaposlene osebe. Zaposlitveno funkcijo sem izračunala iz četrletnih podatkov za obdobje 1993 - 1999, ker pa je dejavnost gostinstvo močno odvisna od sezone, sem podatke, tako za dodano vrednost, kot za število zaposlenih, desezonirala, da bi izločila periodično komponento proučevanih časovnih vrst (glej prilogo, str. 3).

Dodano vrednost v osnovnih cenah slovenska statistika definira kot (Statistični letopis RS 1999, str. 445) proizvodnjo v osnovnih cenah, zmanjšano za vmesno porabo v cenah kupcev. Dodana vrednost v osnovnih cenah je tudi enaka vsoti sredstev za zaposlene, plačanim drugim davkom na proizvodnjo, zmanjšanim za prejete druge subvencije za proizvodnjo, ter vsoti bruto poslovnega presežka in bruto raznovrstnega dohodka.

Tabela 5: Dodana vrednost (1993 – 1995: stalne cene 1992, referenčno leto 1995; 1996 – 1999: stalne cene 1995) in število zaposlenih v gostinstvu v Sloveniji v obdobju 1993 – 1999 (originalni in desezonirani podatki)

Leto/četrtoletje	Dodana vrednost (v mio Sit)	Dodana vrednost (v mio Sit) (desezonirano)	Število zaposlenih	Število zaposlenih (desezonirano)
1993 / I	12312	14524	16018	16180
1993 / II	12417	12736	15575	14796
1993 / III	15780	11226	15367	15286
1993 / IV	11686	13709	14819	15517
1994 / I	12785	14997	14654	14816
1994 / II	13996	14315	15032	14253
1994 / III	16080	11526	15170	15089
1994 / IV	12386	14409	14708	15406
1995 / I	11769	13981	8171	8333,2
1995 / II	13186	13505	15171	14392
1995 / III	19891	15337	13700	13619
1995 / IV	12319	14342	13591	14289
1996 / I	12080	14292	13634	13796
1996 / II	14212	14531	14138	13359
1996 / III	20135	15581	14339	14258
1996 / IV	13253	15276	14062	14760
1997 / I	12694	14906	26271	26433
1997 / II	15184	15503	26666	25887
1997 / III	21096	16542	26615	26534
1997 / IV	12853	14876	26376	27074
1998 / I	12972	15184	26137	26299
1998 / II	15498	15817	26260	25481
1998 / III	21658	17104	26327	26246
1998 / IV	13253	15276	26240	26938
1999 / I	13373	15585	27302	27464
1999 / II	15907	16226	27906	27127
1999 / III	20770	16216	28315	28234
1999 / IV	14286	16309	28740	29438

Vir: Statistične informacije, št. 194/2001, str. 5.

Statistične informacije, št. 101/1999, str. 2 – 3.

Statistični urad RS - statistični register delovno aktivnega prebivalstva.

Statistični urad RS – interna dokumentacija.

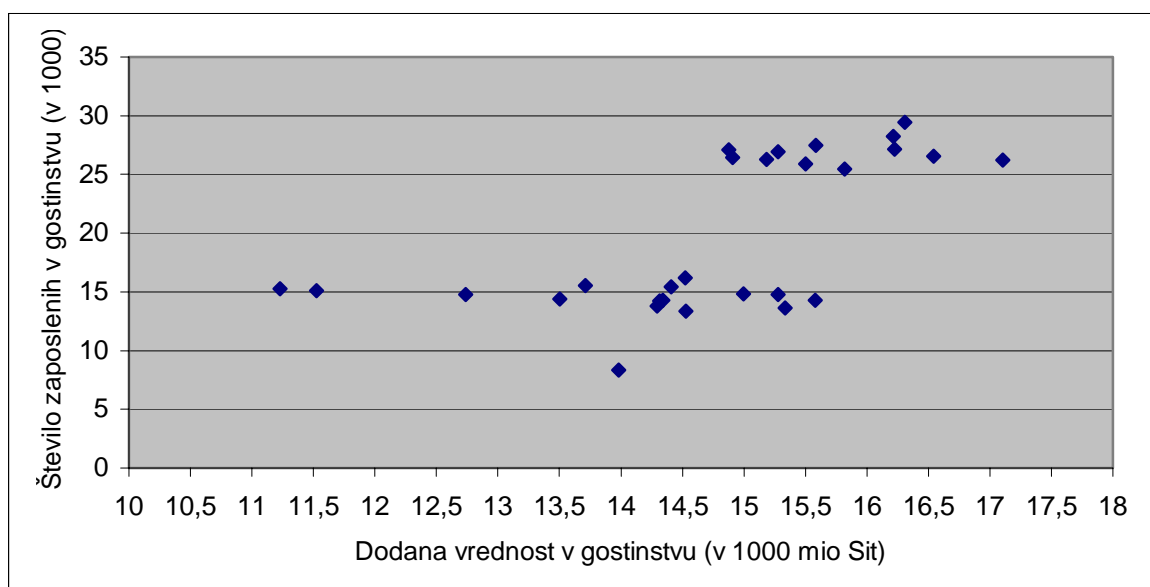
Izračun desezoniranih vrednosti s pomočjo SPSS za Windows.

4.3.1. Regresijska funkcija

Regresijska funkcija $Y' = f(X)$ kaže, kakšen bi bil vpliv spremenljivke X (dodana vrednost v gostinstvu) na spremenljivko Y (število zaposlenih v gostinstvu), če razen vpliva spremenljivke X ne bi bilo drugih vplivov na spremenljivko Y.

Na podlagi oblike razsevnega grafikona sem se odločila za linearno regresijo oz. regresijsko premico ($y = ax + b$), ki po moji oceni še najbolj opisuje odvisnost Y spremenljivke (število zaposlenih) od X spremenljivke (dodana vrednost).

Slika 1: Razsevni grafikon

Vir: Tabela 5.

4.3.1.1. Linearna regresija brez izločene periodične komponente

Linearna regresija dodane vrednosti in števila zaposlenih v gostinstvu brez izločene periodične komponente, tako brez kot z vključitvijo časa v regresijo, po pričakovanjih ni dala zadovoljivih rezultatov. V obeh primerih namreč ne morem zavrnila ničelne domneve, da je vrednost regresijskega koeficienta oziroma parcialnega regresijskega koeficienta (b) enaka nič. Ne morem torej trditi, da sta število zaposlenih v gostinstvu in dodana vrednost v tej dejavnosti povezana med seboj.

Tabela 6: Rezultati linearne regresije (originalni podatki)

	Originalni podatki brez vključitve časa	Originalni podatki z vključenim časom
Regresijska konstanta (a)	9969,4 (1,67)	9867,5** (2,73)
Regresijski koeficient (b)	0,66 (1,66)	0,02 (0,09)
Čas (t)	-	653,15** (6,76)
Korelacijski koeficient (R)	0,31	0,82
Determinacijski koeficient (R ²)	0,10	0,68
F – test	2,77	26,61**

(...) t - test

** značilno pri stopnji značilnosti 0,01

Vir: Tabela 3 in 4 v prilogi.

4.3.1.2. Linearna regresija z izločeno periodično komponento

Linearna regresija brez vključitve časa

Rezultat linearne regresije desezonirane dodane vrednosti in desezoniranega števila zaposlenih v gostinstvu brez vključitve časa, je regresijska premica:

$$\text{Število zaposlenih} = 2,99 \times \text{dodana vrednost} - 24470,7$$

Regresijski koeficient (b) je enak 2,99, kar pomeni, da se število zaposlenih v dejavnosti gostinstvo v povprečju poveča za 2,99 zaposlenih, če se dodana vrednost v tej dejavnosti poveča za 1 mio Sit. Ničelno domnevo, da je vrednost regresijskega koeficienta (b) enaka nič, zavrnem pri 0,01 stopnji značilnosti. To pomeni, da večja dodana vrednost v gostinstvu povečuje število zaposlenih v tej dejavnosti.

Na podlagi korelacijskega koeficienta (R = 0,62) sklepam, da je povezanost med dodano vrednostjo in številom zaposlenih v gostinstvu linearna, pozitivna in srednje močna.

Na podlagi determinacijskega koeficienta ($R^2 = 0,39$) ugotavljam, da je 39 odstotkov variance števila zaposlenih v gostinstvu pojasnjeno z linearnim vplivom dodane vrednosti v tej dejavnosti.

Tabela 7: Rezultati linearne regresije (desezonirani podatki)

	Desezonirano brez vključitve časa	Desezonirano z vključenim časom
Regresijska konstanta (a)	-24470,7* (-2,25)	10894,6* (1,01)
Regresijski koeficient (b)	2,99** (4,08)	- 0,06 (-0,07)
Čas (t)	–	668,5** (4,89)
Korelacijski koeficient (R)	0,62	0,83
Determinacijski koeficient (R^2)	0,39	0,69
F – test	16,62**	27,59**

(...) t - test

** značilno pri stopnji značilnosti 0,01

* značilno pri stopnji značilnosti 0,05

Vir: Tabela 5 in 6 v prilogi.

Linearna regresija z vključenim časom

Ker je pri obeh spremenljivkah prisoten trend, in sicer obe spremenljivki v času naraščata, sem pri proučevanju odvisnosti števila zaposlenih od dodane vrednosti v gostinstvu izločila vpliv trenda z vključitvijo časa v regresijo.

$$\text{Število zaposlenih} = 10894,6 - 0,06 \times \text{dodana vrednost} + 668,5 \times t$$

Linearna regresija dodane vrednosti in števila zaposlenih v gostinstvu z vključenim časom ne daje zadovoljivih rezultatov. Ničelne domneve, da je vrednost parcialnega regresijskega koeficienta (b) enaka nič, ne morem zavrniti ($P = 0,94$). Ne morem torej trditi, da sta število zaposlenih v gostinstvu in dodana vrednost v tej dejavnosti povezana med seboj.

5. ZNAČILNOSTI ZAPOSLENOSTI V TURIZMU

Turizem je storitvena dejavnost, ki je izpostavljena močni sezonski variabilnosti in spremenljivosti v povpraševanju. Poleg tega je delovno intenzivna dejavnost, ki potrebuje veliko delovne sile, zaradi storitvenega značaja pa jo zaznamuje tudi nizka produktivnost. Vse to vpliva tudi na zaposlenost v turizmu, ki zaradi zgoraj omenjenih lastnosti pri iskalcih zaposlitve pridobiva na slabem imidžu. Za delovna mesta na področju turizma so značilni sezonskost, začasnost ali delni delovni čas, najpogosteje nizka zahtevana stopnja izobrazbe ali pa »vsestranska« usposobljenost, manjše plače, dolge delovne ure, geografska mobilnost.

Za zaposlenost v turistični dejavnosti je značilno:

- veliko mlade delovne sile
- veliko ženske delovne sile
- delovna sila s slabšo kvalifikacijsko strukturo
- visoka fluktuacija delovne sile
- preselitev dela delavcev iz drugih dejavnosti, ker jim turizem nudi dodatno zaposlitev
- začasna zaposlitev
- sezonska zaposlitev
- možnost zaposlovanja nezaposlenih ali zaposlovanje odvečne delovne sile iz drugih dejavnosti

5.1. Starostna struktura zaposlenih v turizmu

Povprečna starost zaposlenih v turizmu v Sloveniji v letu 2000 je bila 37,1 leta, povprečna starost v gostinstvu prav tako 37,1 leta, povprečna starost v dejavnosti turističnih in potovalnih organizacij pa 37,0 leta (glej prilogo, tabela 8, 9, 10).

Starostna struktura zaposlenih v turizmu v Sloveniji v letu 2000 kaže, da imamo največ (62,3 %) zaposlenih v turizmu mlajših od 49 let in starejših od 30 let. Po velikosti deleža zaposlenih v turizmu si nadalje sledita starostna razreda 15 - 29 let (26,7 %) in 50 in več let (11 %).

**Tabela 8: Deleži zaposlenih oseb v turizmu v Sloveniji po starosti na dan
31.12. 2000 (v %)**

Starost	Skupaj	Gostinstvo	Dejavnost turističnih, potovalnih organizacij
Skupaj	100,0	100,0	100,0
15 – 29	26,7	26,6	27,9
30 – 49	62,3	62,5	60,3
50 in več	11,0	10,9	11,8

Vir: Tabela 7 v prilogi.

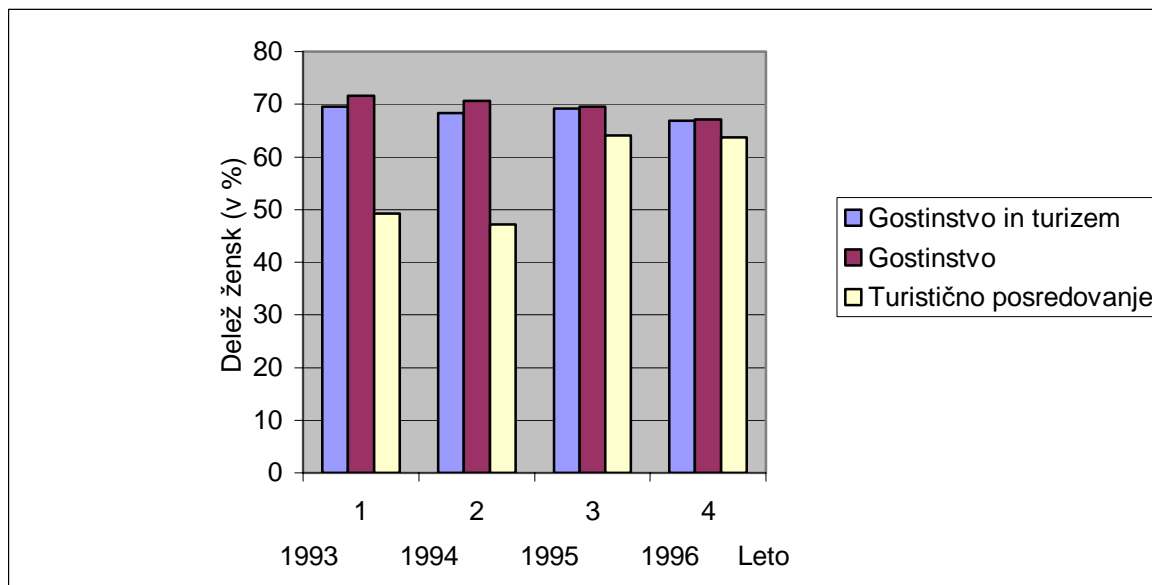
Primerjava starostne strukture v gostinstvu in starostne strukture v dejavnosti turističnih in potovalnih organizacij kaže, da slednja zaposluje več mlade delovne sile. Največ (62,5 %) zaposlenih v gostinstvu je prav tako kot v celotni turistični dejavnosti mlajših od 49 let in starejših od 30 let. Enako velja za dejavnost turističnih in potovalnih organizacij, v kateri je največ (60,3 %) zaposlenih mlajših od 49 let in starejših od 30 let.

5.2. Struktura zaposlenih v turizmu po spolu

5.2.1. Obdobje 1993 - 1996

V obdobju 1993 - 1996 se je delež žensk med zaposlenimi osebami v gostinstvu in turizmu spreminjal v razponu 66,9 % - 69,6 %. Največji je bil leta 1993, najmanjši pa leta 1996. Vsa leta je bil delež žensk med zaposlenimi v gostinstvu in turizmu visok. Večji delež žensk med zaposlenimi osebami sta leta 1996 dosegli samo dejavnosti izobraževanje in kultura in zdravstvo, v obdobju 1993 - 1995 pa samo dejavnost zdravstvo. Iz slike 2 je razvidno, da so bili deleži žensk v gostinski dejavnosti precej večji od deležev žensk v dejavnosti turistično posredovanje. Slednji so se v obdobju 1993 - 1996 iz leta v leto večali, medtem ko so se deleži žensk v gostinski dejavnosti v istem obdobju iz leta v leto manjšali.

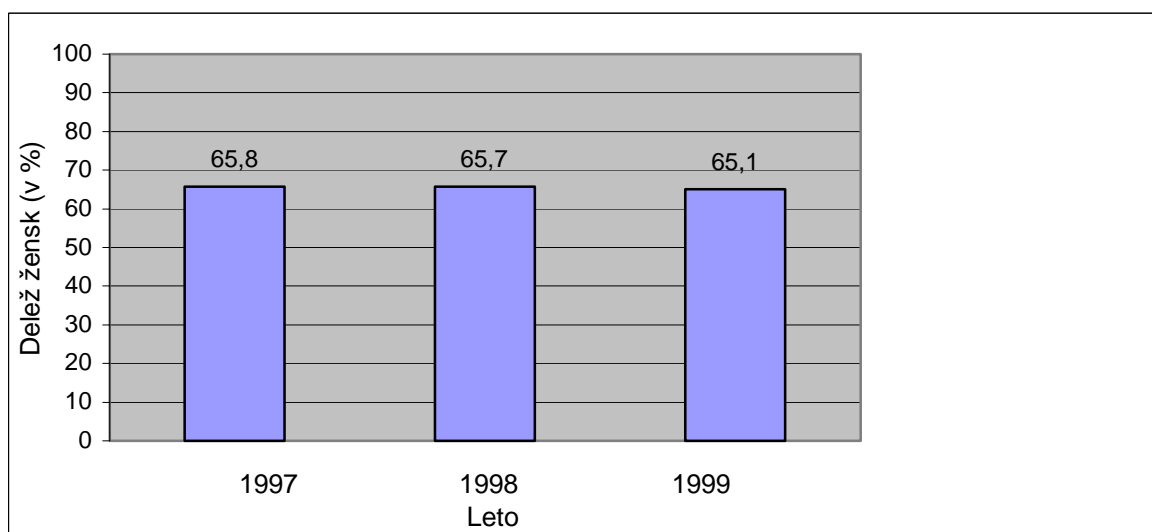
Slika 2: Delež žensk med zaposlenimi v gostinstvu in turizmu v Sloveniji v obdobju 1993 - 1996

Vir: Tabela 11 v prilogi.

5.2.2. Obdobje 1997 - 1999

Slika 3: Delež žensk med zaposlenimi v gostinstvu v Sloveniji v obdobju 1997 - 1999

Vir: Tabela 12 v prilogi.

V obdobju 1997 - 1999 se je delež žensk med zaposlenimi osebami v gostinstvu postopoma zmanjševal, vsa leta pa je bil visok in sicer leta 1997 65,8 % vseh zaposlenih v gostinstvu, leta 1998 65,7 % vseh zaposlenih v gostinstvu, leta 1999 pa je ta delež znašal 65,1 %. Večji delež žensk med zaposlenimi osebami so v obdobju 1997 - 1999 dosegale samo še dejavnosti finančno posredništvo, izobraževanje in zdravstvo.

Delež žensk med zaposlenimi osebami v dejavnosti turističnih in potovalnih organizacij je leta 2000 znašal 60,3 % vseh zaposlenih v tej dejavnosti (glej prilogo, tabela 13).

5.3. Kvalifikacijska struktura

Kvalifikacijsko strukturo zaposlenih slovenska statistika proučuje po treh kriterijih (Statistični letopis RS 2000, str. 223):

- a) po stopnji strokovne izobrazbe
- b) po stopnji strokovne usposobljenosti za delo na delovnem mestu
- c) po šolski izobrazbi

Strokovna izobrazba (formalnopravna izobrazba) zaposlene osebe je stopnja izobrazbe, pridobljene s končano ustrežno šolo, z opravljenim izpitom ali priznanjem na osnovi dela. Zaposlena oseba jo lahko izkaže na osnovi splošno formalnopravno priznane dokumentacije: diplome, spričevala, odločbe.

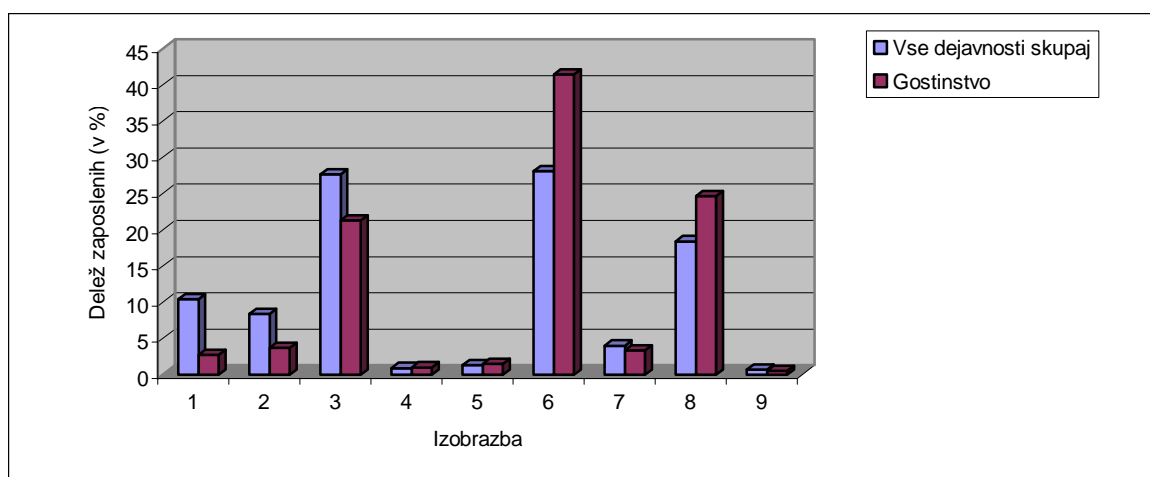
Strokovna usposobljenost: za opravljanje določenih del in nalog so potrebna stopnja izobrazbe in drugi izpolnjeni pogoji (strokovni izpit, praksa itd.), ki so določeni z akti poslovnega subjekta kot pogoji za opravljanje dela.

Šolska izobrazba je v tej zvezi vrsta šole, s katero si je zaposlena oseba pridobila najvišjo stopnjo v svojem izobraževanju s šolanjem v verificiranih vzgojno - izobraževalnih organizacijah. Dokazuje jo s spričevalom oziroma z diplomom. Tečajev, ki ne dajo spričevala redne šole, ali tečajev, ki jim ni priznana stopnja določene šole, ne upoštevamo.

Čeprav kvalifikacijsko sestavo zaposlenih proučujemo iz treh vidikov, obravnavam samo kvalifikacijsko sestavo zaposlenih po stopnji strokovne izobrazbe.

5.3.1. Kvalifikacijska struktura po dejavnostih za leto 1999

Slika 4: Delež zaposlenih oseb v gostinstvu in v vseh dejavnostih skupaj v Sloveniji po stopnji strokovne izobrazbe na dan 31.12.1999

Legenda: 1 - visoka izobrazba, 2 - višja izobrazba, 3 - srednja izobrazba, 4 - nižja izobrazba, 5 - visoko kvalificirani delavci, 6 - kvalificirani delavci, 7 - polkvalificirani delavci, 8 - nekvalificirani delavci, 9 - neznano.

Vir: Tabela 15 v prilogi.

Struktura zaposlenih v gostinstvu je nezadovoljiva. Na eni strani se pojavljajo visoki deleži kvalificiranih in nekvalificiranih delavcev, na drugi pa majhni deleži tistih, ki imajo visoko ali višjo izobrazbo.

V letu 1999 je bil med zaposlenimi v gostinstvu v Sloveniji največji delež kvalificiranih delavcev, in sicer 41,4 %, ki je precej višji od odgovarjajočega deleža za vse dejavnosti skupaj (28,1 %). Višji delež kvalificiranih delavcev sta dosegli samo še dejavnosti rudarstvo (48,4 %) in trgovina (43,5 %). Deležu kvalificiranih delavcev v gostinstvu po velikosti sledi delež nekvalificiranih delavcev (24,6 %), ki je nad odgovarjajočim deležem za vse dejavnosti za 6,2 odstotnih točk. Višji delež

nekvalificiranih delavcev so dosegle samo še predelovalne dejavnosti, ribištvo in gradbeništvo. Zelo slab je položaj pri primerjavi deleža visoke, višje, pa tudi srednje stopnje izobrazbe. Delež zaposlenih v gostinstvu z visoko izobrazbo (2,7%) je med najnižjimi med vsemi dejavnostmi. Nižji delež zaposlenih z visoko izobrazbo ima samo še gradbeništvo. Podobno stanje je tudi pri deležu zaposlenih z višjo izobrazbo, kjer imata nižja deleža od gostinstva (3,7 %) le dejavnosti rudarstvo in gradbeništvo. Oba deleža zaposlenih v gostinstvu, tako z visoko kot z višjo izobrazbo, sta precej nižja od odgovarjajočih deležev za vse dejavnosti skupaj. Slednja znašata, za visoko izobrazbo 10,5 %, za višjo izobrazbo pa 8,4 %. Tudi po deležu zaposlenih s srednjo izobrazbo je gostinstvo med najnižjimi (21,3%). Nižji delež imajo le predelovalne dejavnosti, rudarstvo in gradbeništvo (glej prilogo, tabela 15).

5.3.2. Kvalifikacijska struktura gostinstva v obdobju 1993 - 1997

Tabela 9: Struktura zaposlenih oseb v gostinstvu po stopnji strokovne izobrazbe v Sloveniji na dan 30.9.1993, 1995 in 1997 (v %)

Leto	Skupaj	Visoka	Višja	Srednja	Nižja	VKV	KV	PKV	NKV
1993	100	1,13	2,4	19,24	2,85	2,9	43,1	10,45	17,93
1995	100	1,35	2,7	22,5	4,1	2,25	41,9	9,5	15,7
1997	100	1,8	3,1	24,1	4,6	2,1	41,0	8,9	14,4

Vir: Tabela 16 v prilogi.

Pri primerjavi deležev zaposlenih v gostinstvu po stopnji strokovne izobrazbe za leta 1993, 1995 in 1997 ugotovimo, da ni velikih sprememb. Deleži zaposlenih z visoko, višjo in srednjo izobrazbo so v obdobju 1993 - 1997 nekoliko porasli, deleži kvalificiranih, polkvalificiranih in nekvalificiranih delavcev pa se zmanjšali, kar je znak, da se kvalifikacijska struktura v gostinstvu popravlja. Po drugi strani pa je porasel tudi delež zaposlenih z nižjo izobrazbo in sicer kar za 1,75 odstotnih točk.

5.3.3. Kvalifikacijska struktura dejavnosti turističnih in potovalnih organizacij za leto 1995

Struktura zaposlenih v dejavnosti turističnih in potovalnih organizacij je nezadovoljiva. Na eni strani se pojavljajo visoki deleži zaposlenih s srednjo izobrazbo, na drugi pa majhni deleži tistih, ki imajo visoko izobrazbo.

V letu 1995 je bil med zaposlenimi v dejavnosti turističnih in potovalnih organizacij v Sloveniji največji delež zaposlenih s srednjo izobrazbo, in sicer 51,4 %. Sledi mu delež kvalificiranih delavcev (22,25 %). Delež zaposlenih z visoko izobrazbo je leta 1995 znašal 4,55 %, delež zaposlenih z višjo izobrazbo pa 8,54 %.

Kljub temu, da podatki iz tabele 9 in tabele 10 niso v celoti primerljivi, lahko zaključimo, da je bila kvalifikacijska struktura zaposlenih v dejavnosti turističnih in potovalnih organizacij v letu 1995 boljša od kvalifikacijske strukture zaposlenih v gostinstvu. V dejavnosti turističnih in potovalnih organizacij se v primerjavi z gostinstvom na eni strani pojavljajo znatno višji deleži zaposlenih z visoko, višjo in srednjo izobrazbo, na drugi strani pa znatno nižji deleži zaposlenih z nižjo izobrazbo, visoko kvalificiranih, kvalificiranih, polkvalificiranih in nekvalificiranih delavcev.

Tabela 10: Struktura zaposlenih oseb v dejavnosti turističnih in potovalnih organizacij po stopnji strokovne izobrazbe v Sloveniji na dan 31.12. 1995 (v %)

Skupaj	Visoka	Višja	Srednja	Nižja	VKV	KV	PKV	NKV	Neznano
100	4,55	8,54	51,4	1,6	1,5	22,25	0,72	8,54	0,9

Vir: Tabela 17 v prilogi.

5.3.4. Vzroki in posledice neustrezne kvalifikacijske strukture zaposlenih

Vzroki za neustrezno kvalifikacijsko strukturo zaposlenih v gostinstvu in turizmu so (Gregorčič - Jazbec 1999, str. 36):

1. Nedoslednost in nesistematičnost pri načrtovanju strokovnih kadrov v turizmu.
  - Pri načrtovanju strokovnih kadrov še vedno ni jasno, kateri poklici so izrazito specifični za to področje in za kakšne vrste del bi morali že zaposlene dodatno izobraževati.
2. Težave pri ugotavljanju potreb po strokovnih kadrih v turizmu.
  - Zaradi hitrega razvoja turističnega povpraševanja in potrošnje je tudi turistična ponudba vse bolj kompleksna in raznolika, zato mora pri njenem oblikovanju sodelovati veliko število kadrov z različno strokovnostjo in različnimi stopnjami specializiranosti.
  - Vse bolj narašča materialna baza kot pa organizacijsko kadrovska baza turizma.
  - Osnovna težava pri ugotavljanju in predvidevanju potreb po delovni sili izhaja iz zapletenosti, raznolikosti in organizacijske razdrobljenosti.
  - Potrebe po delovni sili se spreminjajo zaradi sezonskih nihanj, pa tudi zato, ker je največji del poslov in funkcij storitvenega značaja. Za slednje pa je težko določiti neke objektivne normative delovne sile.
3. Pomanjkanje ustreznih institucij za izobraževanje kadrov.
  - Sistem izobraževanja na področju turizma se je začel razvijati sorazmerno pozno, z njim pa tudi ustrezne izobraževalne institucije za določene pomembne turistične poklice in nazive.
4. Močna fluktuacija delovne sile.
  - To je eden izmed osnovnih problemov delovne sile v turizmu. Od stalne zaposlitve je namreč veliko bolj odvisna kvaliteta storitev kot pa dvig produktivnosti.

Človeški faktor in turizem sta v tesni medsebojni povezavi in odvisnosti, saj potrebujeta drug drugega. Neustrezna kvalifikacijska struktura zaposlenih v turistični dejavnosti se kaže predvsem v manj kvalitetnem oziroma neustreznem neposrednem stiku med proizvajalci turističnih storitev in potrošniki (turisti) na eni strani ter v slabih vodstvenih sposobnostih na drugi strani.

Rešitev za izboljšanje kvalifikacijske strukture bi bila poleg sistematičnega načrtovanja kadrov in obstoja ustreznih institucij za njihovo izobraževanje tudi podaljšana turistična sezona, ki bi omilila vplive sezonskih variacij. S tem v zvezi bi

bilo potrebno posvetiti več pozornosti razvoju nekaterih vrst turizma, ki niso vezane izključno na naravne in s tem z letnimi časi povezane turistične privlačnosti (npr. kongresni, kmečki, zdraviliški turizem...).

5.4. Fluktuacija delovne sile

Tabela 11: Fluktuacija zaposlenih po dejavnosti v Sloveniji v obdobju 1993 - 1996

Dejavnost	1993	1994	1995	1996
Skupaj	1,5	1,4	1,4	1,4
Industrija in rudarstvo	1,4	1,3	1,4	1,4
Kmetijstvo in ribištvo	1,9	1,4	1,8	1,4
Gozdarstvo	1,2	2,5	1,8	1,2
Vodno gospodarstvo	1,1	1,0	0,8	1,3
Gradbeništvo	1,9	1,8	2,2	1,9
Promet in zveze	1,6	1,5	0,9	0,9
Trgovina	1,9	1,8	1,8	1,9
Gostinstvo in turizem	2,6	2,3	2,3	2,1
Obrt in osebne storitve	2,3	2,1	1,7	1,7
Stanovanjsko – komunalna dejavnost	1,4	1,3	1,3	1,3
Finančne, tehnične in poslovne storitve	2,2	1,8	1,4	1,5
Izobraževanje in kultura	0,9	1,0	0,9	0,8
Zdravstvo in socialno varstvo	0,8	0,9	0,9	0,9
Javna uprava, skladi, združenja, organizacije	0,8	0,8	1,2	0,9

Vir: Statistični letopis RS 1997, str. 200-202.

Slovenska statistika (Statistični letopis RS 1996, str. 191) obravnava fluktuacijo zaposlenih oseb mesečno (in ne letno). Zračunana je po obrazcu:

$$\% F = (O / (ZS + P)) \times 100,$$

kjer je % F - odstotek fluktuacije, O - odšli v mesecu, ZS - začetna stopnja zaposlenih oseb in P - prišli v mesecu.

Fluktuacija zaposlenih v dejavnosti gostinstvo in turizem je bila v letih 1993, 1995 in 1996 najvišja med vsemi dejavnostmi. Leta 1994 je imela višjo fluktuacijo zaposlenih samo dejavnost gozdarstvo. V obdobju 1993 - 1996 se je fluktuacija zaposlenih v dejavnosti gostinstvo in turizem postopoma zmanjševala.

5.5. Vpliv sezone na zaposlenost v turizmu

V času sezone se v nekaterih dejavnostih poveča število zaposlenih. Povečanje je zlasti v trgovini, gostinstvu, potovalnih agencijah ipd. Poleg tega narašča število zaposlenih v nekaterih, običajno sploh nezabeleženih dejavnostih, kot so npr. izposojanje športnih pripomočkov, prodajanje spominkov, kmetijskih izdelkov ipd. Struktura delovnih mest je torej ob višku sezone v številnih turističnih krajih bistveno drugačna od strukture delovnih mest izven sezone (Gregorčič - Jazbec, 1999, str. 37).

V času sezone ne gre za povečanje števila stalno zaposlenih, ker bi to v času nesezone pomenilo velik strošek, pač pa vpliva turizem na (Arko – Kralj, 1993, str. 47):

a) Povečanje sezonske zaposlenosti

Zaradi turistične sezone se potrebe po delavcih povečajo. Gre predvsem za zaposlovanje študentov, upokojencev, nezaposlenih (javna dela).

b) Začasno zaposlitev

Izrazit turistični obisk izzove v nekaterih dejavnostih poleg navadne sezonske zaposlenosti še krajšo priložnostno zaposlitev. V ta namen gostinska, komunalna, pa tudi poštna podjetja najamejo poleg sezonskih delavcev še nekaj ljudi v začasno zaposlitev. Te zaposlitve sprejemajo predvsem študenti, gospodinje in upokojenci.

c) Dodatno zaposlitev

Večjemu številu prebivalcev turizem nudi dodatno zaposlitev, predvsem v obliki oddajanja turističnih sob, izdelovanja spominkov ipd.

Turistično gospodarstvo zaposluje v času turistične sezone delovno silo, ki ima neustrezno in precej nižjo strokovno izobrazbo od potrebne. To vpliva na kvaliteto storitev, ki je močno odvisna od usposobljenosti človeških virov. Pomemben del sezonsko in začasno zaposlenih je iz vrst neaktivnega prebivalstva, predvsem ženske delovne sile (Kavčič, 1994, str. 19).

5.6. Turizem – generator zaposlovanja v 3. tisočletju

V zadnjem času strokovnjaki iz turističnega področja poudarjajo predvsem absorpcijsko funkcijo turizma, t.j. vpliv turističnega gospodarstva na zaposlenost delovne sile. Turizem vidijo kot pomembno dejavnost, ki ustvarja nova delovna mesta za nezaposlene in za odvečno delovno silo v drugih dejavnostih, in s tem zmanjšuje stopnjo brezposelnosti v narodnih gospodarstvih. Turizem je zato velikega pomena tako za države in regije v razvoju kot tudi za ekonomsko visoko razvite regije in države (Planina, 1997, str. 259):

1. V državah in regijah v razvoju gre predvsem za zaposlovanje veliko nekvalificirane delovne sile. Ta se najenostavneje in najhitreje zaposli v turističnem gospodarstvu, ki v začetni fazi razvoja in v nekaterih dejavnostih (predvsem delovno intenzivnih) ne zahteva visoke kvalifikacije. Turistično gospodarstvo tako s svojim razvojem pozitivno vpliva na migracije prebivalstva, ker zadržuje prebivalstvo v manj razvitih in redkeje naseljenih območjih ali celo privlači delovno silo iz drugih, razvitejših regij.
2. V visoko razvitih državah in regijah gre predvsem za zaposlovanje delovne sile iz primarnih in sekundarnih dejavnosti, katerih obseg se zaradi velike avtomatizacije in mehanizacije zmanjšuje. Pri pojavu terciarizacije gospodarstva¹² je zaradi absolutnega in relativnega nazadovanja števila zaposlenih v primarnih in sekundarnih dejavnostih stalno prisotna nevarnost nezaposlenosti.

---

¹² Terciarizacija gospodarstva pomeni stalno rast deleža zaposlenih v terciarnih dejavnostih in vse manjši delež zaposlenih v primarni in sekundarni sferi proizvodnje.

Kanadska študija¹³, pripravljena posebej za OECD seminar »Turizem in zaposlenost«, ki se je odvijal aprila 1994 v Antaly-j, je ocenila, da turistična dejavnost v Kanadi zaposluje nezaposleno delovno silo s stopnjo, ki je kar 1,5 krat višja od stopnje za celotno gospodarstvo. Študija je prišla še do naslednjih zanimivih sklepov (Tourism Policy and..., 1995, str. 22):

- Nezaposleni, ki so se zaposlili v turističnem sektorju, so predvsem mladi (60 % jih je starih manj kot 25 let), ženske, nekvalificirani delavci in etnične manjšine.
- Nezaposleni, ki so se zaposlili v turističnem sektorju, prihajajo predvsem iz drugih dejavnosti. Manj kot tretjina (30 %) jih je bilo prej zaposlenih v turistični dejavnosti, medtem ko jih 70 % prihaja v skoraj enakovrednih deležih iz drugih storitvenih dejavnosti, trgovine in financ, gradbeništva in industrije, izobraževanja ter iz neaktivnega prebivalstva.
- Že zaposleni v turistični dejavnosti, ki so izgubili službo in jo ponovno iščejo v isti dejavnosti, se ponovno zaposlijo zelo hitro. 50 % takih iskalcev zaposlitve se ponovno zaposli v manj kot štirih tednih.
- Turistične dejavnosti in poklici, ki naj bi v začetku tretjega tisočletja imeli največje stopnje rasti, so iste turistične dejavnosti in poklici, v katerih so se zaposlili nezaposleni.
- Turistični sektor prehrana in pijača je zaposlil največji delež nezaposlenih. Privablja predvsem mlade ljudi in ženske. Za ta sektor se predvideva največjo rast ustvarjanja delovnih mest v tem desetletju.

5.6.1. Problemi absorbcije delovne sile

Medtem ko ima turizem velik potencial ustvarjanja delovnih mest za nezaposlene, se je že od nekdaj soočeval s problemom, kako pridobiti in obdržati delovno silo na vseh ravneh. Glavne ovire na poti k maksimiranju potenciala kreiranja delovnih mest po kanadski študiji so (Tourism Policy and..., 1995, str. 23):

---

¹³ Študija je opazovala trg dela v obdobju šestintridesetih mesecev. Upoštevala je šest tradicionalnih sektorjev turističnega gospodarstva: prehrana in pijača, nastanitve, transport, ekstremni turizem in rekreacija na prostem.

a) Slab imidž turistične industrije

Turizem ima veliko več sezonskih delavcev in delavcev z delnim delovnim časom kot katerakoli druga dejavnost. Večina prostih delovnih mest zahteva nizko kvalifikacijo ali kvalifikacije sploh ne zahteva. Zato so tudi plače nizke. Nadaljnji dejavniki, ki prispevajo k slabem imidžu turistične industrije, so slabi delovni pogoji, omejeno usposabljanje in dodatno izobraževanje ter slabe perspektive za ustvarjanje karier.

b) Sezonska variabilnost povpraševanja

Močne sezonske variacije v turističnem povpraševanju imajo močan vpliv na zaposlenost v turistični dejavnosti. Na vsako delovno mesto s polnim delovnim časom odpade nekaj sezonskih ali občasnih delovnih mest, ki so potrebna v višku sezone. Povdariti pa je tudi potrebno, da mnogi mladi ljudje (predvsem študentje) iščejo prav taka delovna mesta.

c) Nizke kvalifikacije, nizke plače in slabi delovni pogoji

Nizke kvalifikacije, primerne za nekatera delovna mesta v turistični industriji, so problem v visoko razvitih državah. Visoke stopnje rasti gospodarstev namreč zmanjšujejo število razpoložljive nekvalificirane in nizko kvalificirane delovne sile. Primankljaj je navadno pokrit z zaposlovanjem tuje delovne sile, kar pa tudi prinaša določene probleme. V obdobjih močnega priseljevanja so nekatera delovna mesta »prihranjena« za imigrante, kar posledično sčasoma vpliva na miselnost domače delovne sile, ki ta delovna mesta doživi kot »manjvredna«. V mnogih državah so delovni pogoji v turistični industriji zaostali za pogoji v drugih dejavnostih, razkorak pa se z leti še večja. Variabilno turistično povpraševanje postavlja omejitve organizaciji delovnih ur, s pogostimi zahtevami deljenega in nočnega delovnega časa. Poleg tega sistemi plač v nekaterih državah še vedno ne zagotavljajo rednega dohodka. Posebno v gostinstvu se zaposleni bolj zanašajo na napitnine kot na redne plače. In čeprav visoke plače v turistični dejavnosti očitno obstajajo, se povprečne plače ne morejo dobro primerjati s plačami v drugih sektorjih gospodarstva. Enega izmed problemov predstavlja velik del nekvalificiranih in nizko kvalificiranih delavcev ter vedno večji uvoz poceni delovne sile, ki vzdržuje nizki nivo plač. V splošnem niso urejene tudi socialne ugodnosti, kot pokojnine in zavarovanja.

d) izobraževanje in usposabljanje sta slabo prilagojena potrebam turistične industrije

Spreminjajoča se narava turističnega povpraševanja je prispevala tudi k neprimernosti zaposlenih v turistični dejavnosti, predvsem zaradi neuspešnega prilagajanja formalnega izobraževanja in strokovnega usposabljanja spreminjajočim se potrebam turistične dejavnosti. Na eni strani obstaja potreba po visoki akademski usposobljenosti in tehnološkemu know - how-u, na drugi strani pa po širše osnovanemu usposabljanju, ki naj bi razvil različna strokovna znanja. Turisti so namreč v svojih pričakovanjih postali bolj prefinjeni in za svoj denar zahtevajo kvaliteto. Ne zadostnost usposabljanja na delovnih mestih in znatno pomanjkanje možnosti ustvarjanja karier pa otežujejo pridobivanje usposobljene delovne sile.

6. POMEN ZNANJA IN IZOBRAŽEVANJA V TURIZMU

Turizem je dinamična industrija, ki zahteva prilagajanja novim vrstam potrošnikov, novim konkurenčnim pogojem, tehničnemu razvoju, zakonodaji ipd. Razvoj in inovacije ter njihova uporabnost v praksi zahtevajo pridobitev novih kvalifikacij, ki jih je možno pridobiti le z nadaljnjim izobraževanjem in usposabljanjem. Turizem potrebuje fleksibilne ljudi, sposobne prilagajanja najrazličnejšim situacijam (Sirše, Bezget, 1999, str. 3).

V analizi »Prevetritev veljavnosti vsebin Resolucije o strateških ciljih na področju razvoja turizma in programa ter ukrepov aktivnosti za njeno izvajanje« iz leta 1998 so slovenski strokovnjaki med drugim ocenjevali (z ocenami 1-10) tudi vpliv znanja, raziskovanja, izobraževanja in usposabljanja na konkurenčno sposobnost slovenskega turizma (Sirše, Bezget, 1999, str. 8). Med elementi, ki vplivajo na konkurenčnost, so ocenili tudi vpliv:

strokovne usposobljenosti	7,64
izobrazbe prebivalstva / zaposlenih	7,44
usposabljanja v času delovne dobe	7,16

Iz ocen je razvidno, da slovenski strokovnjaki pripisujejo izobrazbi in usposobljenosti precej velik pomen.

6.1. Stanje usposobljenosti zaposlenih v slovenskem turizmu

Po ugotovitvah delodajalcev usposobljenost ljudi, ki prihajajo na posamezna delovna mesta v hotelirstvu, gostinstvu in turizmu ne dosega pričakovanj in potreb delodajalcev v turističnem gospodarstvu. V prvi vrsti kaže to na slabo sodelovanje ali na nesodelovanje med izobraževalnimi institucijami na eni in turističnimi podjetji na drugi strani (Sirše, Bezget, 1999, str. 3).

V analizi »Prevetritev veljavnosti vsebin Resolucije o strateških ciljih na področju razvoja turizma in programa ter ukrepov aktivnosti za njeno izvajanje« iz leta 1998 so slovenski strokovnjaki med drugim ocenjevali (z ocenami 1-10) tudi dosežen razvoj slovenskega turizma v zadnjih 5 letih na področju znanja in izobraževanja in ga primerjali z razvojem v Evropi (Sirše, Bezget, 1999, str. 6):

	Slovenija	Evropa
izobrazbena struktura zaposlenih	4,67	6,10
znanja na področju menedžmenta in vodenja	4,84	7,48
strokovna znanja	5,12	7,57
sistem izobraževanja in usposabljanja	4,96	7,35

Prisojene ocene za Slovenijo so nezadovoljive, doseženi razvoj na področju znanja in usposobljenosti pa znatno zaostaja za dosežki v Evropi.

6.1.1. Formalno in dodatno izobraževanje

Sistem strokovnega izobraževanja za potrebe turističnega gospodarstva je bil do šolskega leta 1995/96 nepopoln. Omogočal je izobraževanje le na IV. (kuhar, natakár) in V. stopnji zahtevnosti (turistični tehnik, gostinski tehnik, gostinski poslovodja), na višješolskem nivoju (VI. stopnja zahtevnosti) pa le za ekonomiste z nekaj izbirnimi predmeti s področja turizma. Šele v šolskem letu 1995/96 je nastala

Visoka šola za hotelirstvo in turizem v Portorožu, leto kasneje pa sta pričeli izvajati visokošolski strokovni študijski program tudi Ekonomska fakulteta v Ljubljani in Ekonomska - poslovna fakulteta v Mariboru. Istega leta (1996/97) je pričela s poskusnim delom tudi Višja strokovna šola za gostinstvo in turizem Bled, dve leti kasneje pa še Višja strokovna šola za gostinstvo Maribor. Danes je tako redno strokovno izobraževanje mogoče na vseh ravneh (od IV. do VII. stopnje) zahtevnosti, obstaja pa tudi možnost podiplomskega študija (specializacija na visokih strokovnih šolah) (Turizem, generator zaposlovanja..., 2000, str. 19).

Leta 1998 je Mednarodni inštitut za turizem pri Nacionalnem turističnem združenju v Ljubljani prvič uvedel serijo poskusnih programov za izobraževanje in usposabljanje turističnih delavcev. V ta namen je bil ustanovljen Center za izobraževanje in usposabljanje v turizmu (v nadaljevanju Center), katerega dolgoročni cilj je uvesti stalno obliko usposabljanja in izboljšanja kakovosti dela v turizmu. V prvih dveh letih razvojne faze so v Centru razvijali in izpopolnjevali izobraževalne programe za najbolj izpostavljena področja, kot so menedžment, marketing v turizmu, odnosi z gosti, hotelska recepcija, odnosi z javnostmi, kontroling, kuhinja in strežba. Cilj prve faze teh programov je bil usposobiti slovenske nacionalne inštruktorje - eksperte za navedena področja, ki naj bi v prihodnosti samostojno poučevali in usposabljali slovenske turistične delavce. Center je od leta 2000 bogatejši za štirinajst slovenskih nacionalnih inštruktorjev (Bezget, 2000, str. 21).

Ocene in komentarji slovenskih turističnih ekspertov na temo izobraževanja, ki so sodelovali v analizi »Prevetritev veljavnosti vsebin Resolucije o strateških ciljih na področju razvoja turizma in programa ter ukrepov aktivnosti za njeno izvajanje«, so strnjeni v naslednji ugotovitvi (Sirše, Bezget, 1999, str. 6):

»Ob novih rednih visokih in višjih šolah v turizmu in hotelirstvu je vlaganje v stalno izobraževanje in usposabljanje premajhno, nesistematično in neurejeno z vidika zadovoljevanja osnovnih kakovostnih kriterijev, uporabnosti in aktualnosti. Premalo imamo lastnih uglednih strokovnjakov za podajanje izobraževalnih vsebin. Poklicne klasifikacije so zastarele in neživljenjske, zato tudi programi izobraževanja in usposabljanja zaostajajo za potrebami turističnega gospodarstva in stroke. Potrebno bi bilo omogočiti tudi izobraževanje in usposabljanje v tujini.«

6.1.2. Analiza usposobljenosti zaposlenih

Leta 1999 je Mednarodni inštitut za turizem opravil raziskavo »Analiza razkoraka med dejansko usposobljenostjo zaposlenih v slovenskem turizmu in potrebami glede na standarde v EU in WTO«, ki pomeni podporo projektu ustanovitve Centra. Osnovni cilj raziskave je bil ugotoviti stanje usposobljenosti zaposlenih v slovenskem turizmu in ga primerjati s stanjem v drugih turistično razvitih evropskih državah, ugotoviti slabosti in prednosti ter določiti, kje so potrebe po izboljšanju izobraževanja in po dodatnem usposabljanju v turizmu največje (Sirše, Bezget, 1999, str. 3).

Analiza se je osredotočila predvsem na hotelirski del domačega turističnega gospodarstva. Od 63 večjih in manjših hotelskih podjetij je izpolnjen vprašalnik, katerega naj bi izpolnili vodstveni delavci, vrnilo le 29 slovenskih turističnih podjetij. Slednji so služili kot osnova za obdelavo in analizo podatkov in oceno stanja usposobljenosti zaposlenih v slovenskem hotelirstvu.

Analiza je upoštevala naslednja delovna mesta v hotelirstvu (Sirše, Bezget, 1999, str. 10):

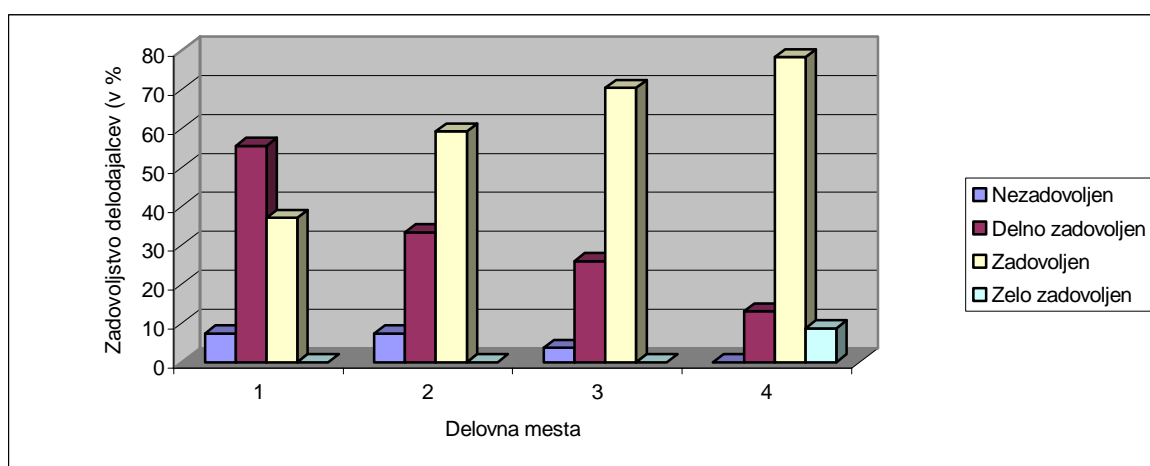
- FLP (Front Level Personel): osebje v neposrednem stiku z gosti kot natakarji, receptorji, vratarji itd.
- SPV (Supervisors): vodje izmen, vodje določene skupine ljudi, hotelske gospodinje itd.
- MLM (Middle Level Management): vodje oddelkov, Pr, kadrovske vodje idr.
- HLM (High Level Management): direktorji, generalni direktorji.

Anketa je bila zasnovana tako, da so rezultati primerljivi z rezultati podobnih raziskav v nekaterih evropskih državah in z rezultati raziskav, ki jih je opravila Svetovna turistična organizacija (WTO). V sami analizi rezultatov so pri nekaterih vprašanih podane tudi ugotovitve iz raziskave WTO.

6.1.2.1. Rezultati analize

Nezadovoljstvo z usposobljenostjo zaposlenih je največje pri osebju, ki je v vsakdanjem neposrednem stiku z gosti (FLP), saj je bilo kar 55,5 % vprašanih le delno zadovoljnih z znanjem tega osebja. Drugačna je slika pri vodjih manjših skupin, srednjem in top menedžmentu, kjer so bili vprašani večinoma zadovoljni z znanjem in spretnostmi zaposlenih. Anketa, ki jo je v svetu opravila WTO, daje v sektorju hotelirstvo podobne izsledke (Sirše, Bezget, 1999, str. 13).

Slika 5: Stopnja zadovoljstva z znanjem in spretnostmi delavcev na posameznih delovnih mestih

Legenda: 1 - FLP, 2 - SPV, 3 - MLM, 4 - HLM.

Vir: Tabela 18 v prilogi.

Pri posameznih delovnih mestih v hotelirstvu je analiza ugotovila, da so pomanjkljivosti največje ravno pri tistih znanjih in spretnostih, ki so za posamezno kategorijo ključnega pomena za njihovo uspešno delo. Pri FLP so tako največje slabosti pri znanju tujih jezikov in sposobnostih medosebne komunikacije, pri SPV pri sposobnostih vodenja in znanju tujih jezikov, pri MLM pri sposobnostih vodenja in v marketinških znanjih, pri HLM pa na področjih strateškega načrtovanja in pri sposobnostih vodenja. Sposobnosti analitičnega razmišljanja in poznavanje in uporaba računalnika prav tako niso ravno močna stran glavnega vodstvenega kadra (glej prilogo, tabela 19). Analiza je ugotovila veliko podobnost teh rezultatov z rezultati raziskave WTO (Sirše, Bezget, 1999, str. 17).

Največje potrebe po usposabljanju na področju turizma, hotelirstva in gostinstva se kažejo na naslednjih področjih: animacija in odnosi z gosti, oblikovanje novega turističnega proizvoda, tuji jeziki, hotelski menedžment, direktni marketing, kontroling v kuhinji in strežbi, motivacija in vodenje sodelavcev (glej prilogo, tabela 20). Slovenska hotelska podjetja dodatno usposablajo svoje delavce predvsem na naslednji področjih: zdravstvo - zdraviliški turizem, vodenje, kakovost in poslovna odličnost, medsebojna komunikacija, obvladovanje časa in računalnika, prodaja in marketing, delo z gosti, spoznavanje sodobnih tehnologij v gostinstvu, tuji jeziki. Primerjava z izsledki svetovne raziskave kaže, da so področja trenutnega usposabljanja zaposlenih podobna. Svetovna raziskava je tudi pokazala, da poteka večina izobraževanj in nadaljnjih usposabljanj na strokovnih nivojih za MLM in HLM, čeprav je splošno nezadovoljstvo večje pri kategorijah FLP in SPV, kar kaže na neskladje v identifikaciji ciljne skupine, ki je dejansko bolj potrebna dodatnega usposabljanja (Sirše, Bezget, 1999, str. 26).

Pri odločitvi o nadaljnjem izobraževanju in usposabljanju so po mnenju anketirancev v slovenskem turizmu odločilnega pomena želja oz. nuja po pridobivanju novih znanj (54,1 %) in napredovanje na delovnem mestu (27,0 %). Večina vprašanih (64,3 %) je sicer odgovorila, da po koncu določenega izobraževalnega procesa ali seminarja opažajo precejšnje spremembe na bolje oziroma pozitivne učinke, vendar pa je tudi kar velik odstotek vprašanih (35,2 %) mnenja, da po izobraževanju zaznavajo le malo pozitivnih učinkov. Velika večina vprašanih (90,0 %) pa je tudi prepričanih, da bi svoje sodelavce bolj spodbujali k nadaljnjemu izobraževanju, če bi izobraževanje sofinancirala država. Prav tako jih je 89,3 % prepričanih, da Slovenija na državni ravni potrebuje organizacijo za nadaljnje izobraževanje v turizmu, ki bi pripravljala in usklajevala programe usposabljanja, ocenjevala njihovo kakovost in nudila brezplačno svetovanje turističnim podjetjem (Sirše, Bezget, 1999, str. 27).

7. SKLEP

Sodobni turizem kot sestavljen družbeni in ekonomski pojav ima pomembne ekonomske funkcije in neekonomske vplive. Slovenija ima na področju turizma

številne primerjalne prednosti, vendar je za sedaj gospodarski pomen turizma za Slovenijo precej pod evropskim povprečjem.

Ker je turizem izrazito intersektorska dejavnost, je zelo težko meriti njegove učinke na gospodarstvo. Tako v svetu kot v Sloveniji vlada pomanjkanje izčrpnih statističnih informacij za področje turizma, ki bi bile v pomoč tako državnim upravam kot tudi turističnim podjetjem pri pripravi politik oz. strategij. Nove metodološke pristope, kot sta turistični satelitski računi in OECD zaposlitveni model, bi morala čimprej uvesti tudi Slovenija.

Pomembni dejavnik razvoja turistične dejavnosti so med drugim tudi kadri, ki zagotavljajo dostavo in kvaliteto turističnih proizvodov in storitev ter se nemalokrat pojavljajo tudi kot integralni del samih turističnih proizvodov. Da bi geslo »Turizem smo ljudje« dejansko zaživel, se bo moralo še marsikaj spremeniti, predvsem v smeri formalnega izobraževanja in dodatnega usposabljanja zaposlenih v turizmu.

Za zaposlenost v turističnem gospodarstvu je značilno povsod po svetu veliko mlade delovne sile, visok delež žensk, slaba kvalifikacijska struktura, visoka fluktuacija delavcev ter visok delež dodatnih, začasnih in sezonskih zaposlitev. Vse to je res tudi za Slovenijo z izjemo starostne strukture, za katero ne bi mogli reči, da v njej prevladuje mlada delovna sila. Čeprav so se v obdobju 1993 - 1999 spolna in kvalifikacijska struktura izboljševale, fluktuacija delovne sile pa manjšala, so spremembe na bolje majhne.

Vedno bolj opevana absorpcijska funkcija turizma, ki ga povzdiguje celo v »generator« zaposlovanja v 3. tisočletju, v Sloveniji še ni prišla do izraza. V obdobju 1993 - 1996 se je število zaposlenih v turizmu v Sloveniji celo zmanjšalo, v obdobju 1997 - 1999 pa sicer povečalo za 6 %, vendar je delež zaposlenih med vsem delovno aktivnim prebivalstvom ostal približno na isti ravni.

Analiza razkoraka med dejansko usposobljenostjo zaposlenih v slovenskem turizmu in potrebami glede na standarde v EU in WTO, ki jo je leta 1999 opravil Mednarodni inštitut za turizem, je ugotovila, da je usposobljenost zaposlenih najslabša pri osebju, ki je v vsakdanjem neposrednem stiku z gosti, znotraj

posameznih delovnih mest pa so največje pomanjkljivosti ravno pri tistih znanjih in spretnostih, ki so za posamezno delovno mesto ključnega pomena za uspešno delo. Velika večina slovenskih turističnih vodstvenih delavcev je prepričana, tako analiza, da Slovenija potrebuje organizacijo za nadaljnje izobraževanje v turizmu na državni ravni.

LITERATURA

1. Arko Kralj Irena: Vloga turizma v gospodarstvu občine Radovljica (s posebnim ozirom na zaposlitveno funkcijo). Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1993. 61 str.
2. Bezget Tanja: Prvi slovenski trenerji nacionalnega turističnega združenja. Turistične novice (Slovenska strokovna revija za turizem), Ljubljana, 7 (2000), 4, str. 21.
3. Dekleva Majda: Turistični satelitski računi – Enotne svetovne turistične statistike kot orodje turističnih politik. Turizem (informativno glasilo Slovenske turistične organizacije), Ljubljana, 5 (2000), 40, str. 6-7.
4. Gregorčič Jazbec Katja: Turizem kot perspektivna dejavnost in zaposlenost v občini Kobarid. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 49 str.
5. Kavčič Silvana: Vpliv turizma na zaposlenost in kvalifikacijsko strukturo zaposlenih. Diplomaska naloga. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1994. 30 str.
6. Measuring the Role of Tourism in OECD Economies (The OECD Manual on Tourism Satellite Accounts and Employment). OECD, 2000. 269 str.
7. Mihalič Tanja: Povzetek sektorskih strateških usmeritev in razvojnih programov na področju turizma. (1999).
(URL: <http://www.gov.si/zmar/sgrs/diskusij/mihalic.html>).
8. Mihalič Tanja: Konkurenčnost slovenskega turističnega gospodarstva.
(URL: <http://www.gov.si/zmar/sgrs/diskusij/turizem.html>), 15.7.2001.
9. OECD Employment module (2000).
(URL: <http://www.oecd.org//dsti/sti/transport/tourism/act/employment.htm>).
10. Planina Janez: Ekonomika turizma. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1997. 298 str.

11. Po petih letih od sprejema Resolucije o strateških ciljih - kje smo in kako naprej. Turizem (informativno glasilo Slovenske turistične organizacije), Ljubljana, 5 (2000), 47 in 48, str. 3.
12. Sirše Janez, Stroj – Vrtačnik Irena, Pobega Nataša: Strategija razvoja Slovenskega turizma. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja, 1993. 96 str.
13. Sirše Janez, Bezget Tanja: Analiza razkoraka med dejansko usposobljenostjo zaposlenih v slovenskem turizmu in potrebami glede na standarde v EU in WTO. Ljubljana: Nacionalno turistično združenje, 1999. 35 str.
14. SPSS for Windows algorithms.
(URL: <ftp://ftp.spss.com/pub/spss/statistics/spss/algorithms>), 10.11.2001.
15. Tourism Policy and International Tourism in OECD Countries 1992 – 1993 (Special Feature »Tourism and Employment«). OECD, 1995. 203 str.
16. Tourism statistics (1999).
(URL: <http://www.oecd.org//dsti/sti/transport/tourism/act/stats.htm>)
17. Turizem, generator zaposlovanja v 3. tisočletju. Ljubljana: Nacionalno turistično združenje, 2000. 87 str.

VIRI

1. Resolucija o strateških ciljih na področju razvoja turizma v Republiki Sloveniji s programom aktivnosti in ukrepov za njeno izvajanje (Uradni list RS, št. 7/95).
2. Statistični letopis RS 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000. Ljubljana: Statistični urad RS.
3. Podatki iz statističnega registra delovno aktivnega prebivalstva. Ljubljana: Statistični urad RS, 2001.

PRILOGA

Tabela 1: Zaposlene osebe v podjetjih in drugih organizacijah po dejavnosti v Sloveniji za leti 1993 in 1996 ter absolutna sprememba števila zaposlenih leta 1996 glede na leto 1993

Dejavnost	1993	1996	Spremembe v številu zaposlenih leta 1996 glede na leto 1993
Skupaj	629016	581106	- 47910
Industrija in rudarstvo	264367	227940	- 36427
Kmetijstvo in ribištvo	10090	8348	- 1742
Gozdarstvo	3786	2285	- 1501
Vodno gospodarstvo	1118	1091	- 27
Gradbeništvo	30032	28613	- 1419
Promet in zveze	36274	29402	- 6872
Trgovina	60139	55223	- 4916
Gostinstvo in turizem	17136	15478	- 1658
Obrt in osebne storitve	16659	14785	- 1874
Stanovanjsko – komunalna dejavnost	10377	11504	1127
Finančne, tehnične in poslovne storitve	39227	38182	- 1045
Izobraževanje in kultura	50281	52022	1741
Zdravstvo in socialno varstvo	52919	54575	1656
Javna uprava, skladi, združenja, organizacije	36615	41661	5046

Vir: Statistični letopis RS 1997, str. 196-197.

**Tabela 2: Zaposlene in samozaposlene osebe po dejavnosti v Sloveniji
za leti 1997 in 1999 ter absolutna sprememba števila zaposlenih in
samozaposlenih leta 1999 glede na leto 1997**

Dejavnost	1997	1999	Spremembe v številu zaposlenih in samozaposlenih leta 1999 glede na leto 1997
Skupaj	743431	758474	15043
Kmetijstvo, lov, gozdarstvo	48744	45439	- 3305
Ribištvo	262	247	- 15
Rudarstvo	7556	7010	- 546
Predelovalne dejavnosti	240091	234057	- 6034
Oskrba z elektriko, plinom, vodo	11841	11638	- 203
Gradbeništvo	52728	55099	2371
Trgovina; popravila motornih vozil	92643	94184	1541
Gostinstvo	26482	28066	1584
Promet, skladiščenje, zveze	44113	47069	2956
Finančno posredništvo	15578	18624	3046
Nepremičnine, najem, poslovne storitve	40816	44621	3805
Javna uprava, obramba, socialno zavarovanje	42335	42781	446
Izobraževanje	50715	52161	1446
Zdravstvo, socialno varstvo	45695	52421	6726
Druge javne, skupne in osebne storitve	21790	24345	2555
Zasebna gospodinjstva z zaposlenim osebjem	595	683	88
Nerazvrščeno	1446	32	- 1414

Vir: Statistični letopis RS 2000, str. 228-230.

Statistični letopis RS 1998, str. 217-218.

Postopek izračuna desezoniranih vrednosti (SAS_t):

$$SAS_t = x_t - SAF_m; \quad m = t - (t/p) \times p \\ t = 1, \dots, p$$

$$SAF_t = F_t - \bar{F}$$

$$\bar{F} = \sum_{t=1}^p F_t / p,$$

kjer je:

x_t – dejanska vrednost

SAS_t – desezonirana vrednost

F_t – sezonski faktor, izračunan iz drseče sredine

$\bar{F}$ – popravljena aritmetična sredina sezonskih faktorjev

Vir: SPSS for Windows algorithms, 2001.

Tabela 3: Rezultati regresije brez vključitve časa (originalni podatki)

SUMMARY OUTPUT

Regression statistics	
Multiple R	0,310286949
R Square	0,096277991
Adjusted R Square	0,061519452
Standard Error	6342,090397
Observations	28

ANOVA

	Df	SS	MS	F	Significance F
Regression	1	111411587,3	111411587,3	2,769909029	0,108059345
Residual	26	1045774876	40222110,6		
Total	27	1157186463			

	Coefficients	Standard Error	t Stat	P – value
Intercept	9969,37456	5962,023888	1,672146027	0,106489037
Dodana vrednost	0,657663424	0,395158143	1,664304368	0,108059345

Vir: Izračun regresije s pomočjo SPSS za Windows.

Tabela 4: Rezultati regresije z vključenim časom (originalni podatki)

SUMMARY OUTPUT

Regression statistics	
Multiple R	0,824850076
R Square	0,680377647
Adjusted R Square	0,654807859
Standard Error	3846,362747
Observations	28

ANOVA

	df	SS	MS	F	Significance F
Regression	2	787323803,3	393661901,6	26,60865401	6,42635E-07
Residual	25	369862659,6	14794506,38		
Total	27	1157186463			

	Coefficients	Standard Error	t Stat	P – value
Intercept	9867,49204	3615,890723	2,728924294	0,011462835
Dodana vrednost	0,023761884	0,257352829	0,092331934	0,927170238
t	653,1547254	96,63204382	6,759193945	4,39043E-07

Vir: Izračun regresije s pomočjo SPSS za Windows.

Tabela 5: Rezultati regresije brez vključitve časa (desezonirani podatki)

SUMMARY OUTPUT

Regression statistics	
Multiple R	0,624471412
R Square	0,389964545
Adjusted R Square	0,366501642
Standard Error	5215,534878
Observations	28

ANOVA

---

	df	SS	MS	F	Significance F
Regression	1	452106865,4	452106865,4	16,62047357	0,000382534
Residual	26	707246905,7	27201804,06		
Total	27	1159353771			

	Coefficients	Standard Error	t Stat	P – value
Intercept	-24470,74205	10876,76099	-2,249818863	0,033148555
Dodana vrednost desezonirano	2,987897393	0,732898752	4,076821503	0,000382534

Vir: Izračun regresije s pomočjo SPSS za Windows.

Tabela 6: Rezultati regresije z vključenim časom (desezonirani podatki)

SUMMARY OUTPUT

Regression statistics	
Multiple R	0,829594736
R Square	0,688227426
Adjusted R Square	0,663285621
Standard Error	3802,392451
Observations	28

ANOVA

	df	SS	MS	F	Significance F
Regression	2	797899062,2	398949531,1	27,59332783	4,70949E-07
Residual	25	361454708,9	14458188,35		
Total	27	1159353771			

	Coefficients	Standard Error	t stat	P – value
Intercept	10894,57997	10731,94552	1,015154237	0,319756861
Dodana vrednost desezonirano t	- 0,060790615	0,82104705	- 0,074040354	0,941567526
t	668,5044435	136,6953191	4,890470632	4,94902E-05

Vir: Izračun regresije s pomočjo SPSS za Windows.

Tabela 7: Zaposlene osebe v turizmu v Sloveniji po starosti na dan 31.12. 2000

Starost	Skupaj	Gostinstvo	Dejavnost turističnih, potovalnih organizacij
Skupaj	17792	16100	1692
15 – 29	4748	4276	472
30 – 49	11091	10070	1021
50 in več	1953	1754	199

Vir: Statistični urad RS - statistični register delovno aktivnega prebivalstva.

Tabela 8: Izračun povprečne starosti zaposlenih v turizmu v Sloveniji na dan 31.12 2000

Razred	$f_k 2000$	y_k	$f_k 2000 \cdot y_k$
15 – 29	4748	22,0	104456,0
30 – 49	11091	39,5	438094,5
50 in več	1953	60,0	117180,0
	17792		659730,5

–

$$Y_{2000} = \sum f_k 2000 \times y_k / \sum f_k 2000 = 659730,5 / 17792 = 37,1$$

Vir: Tabela 7 v prilogi.

Tabela 9: Izračun povprečne starosti zaposlenih v gostinstvu v Sloveniji na dan 31.12 2000

Razred	$f_k 2000$	y_k	$f_k 2000 \cdot y_k$
15 – 29	4276	22,0	94072
30 – 49	10070	39,5	397765
50 in več	1754	60,0	105240
	16100		597077

–

$$Y_{2000} = \sum f_k 2000 \times y_k / \sum f_k 2000 = 597077 / 16100 = 37,1$$

Vir: Tabela 7 v prilogi.

Tabela 10: Izračun povprečne starosti zaposlenih v dejavnosti turističnih in potovalnih organizacij v Sloveniji na dan 31.12 2000

Razred	f_k 2000	y_k	f_k 2000 * y_k
15 – 29	472	22,0	10384,0
30 – 49	1021	39,5	40329,5
50 in več	199	60,0	11940,0
	1692		62653,5

–

$$Y_{2000} = \frac{\sum f_k 2000 \times y_k}{\sum f_k 2000} = \frac{62653,5}{1692} = 37,0$$

Vir: Tabela 7 v prilogi.

Tabela 11: Delež žensk med zaposlenimi v gostinstvu in turizmu v Sloveniji v obdobju 1993 - 1996 (v %)

Leto	1993	1994	1995	1996
Delež žensk (v %) v dejavnosti				
GOSTINSTVO IN TURIZEM	69,6	68,3	69,2	66,9
Gostinstvo	71,6	70,6	69,6	67,1
Turistično posredovanje	49,2	47,2	64,1	63,7

Vir: Statistični letopis RS po letih.

Tabela 12: Zaposleni v gostinstvu v Sloveniji po spolu na dan 31.12. 1997, 1998 in 1999

Leto	1997	1998	1999
Skupaj	14797	14618	15834
Moški	5065	5009	5526
Ženske	9732	9609	10308

Vir: Statistični letopis RS po letih.

Tabela 13: Zaposleni v dejavnosti turističnih in potovalnih organizacij v Sloveniji po spolu na dan 31.12. 2000

Skupaj	1692
Moški	672
Ženske	1020

Vir: Statistični urad RS - statistični register delovno aktivnega prebivalstva.

**Tabela 14: Zaposlene osebe po stopnji strokovne izobrazbe v Sloveniji,
upoštevajoč dejavnost, na dan 31.12.1999**

Dejavnost	Skupaj	Visoka	Višja	Srednja	Nižja
Skupaj	639850	66865	53795	176718	5805
Kmetijstvo, lov, gozdarstvo	8108	522	575	2085	46
Ribištvo	176	15	11	48	1
Rudarstvo	6500	235	146	1275	115
Predelovalne dejavnosti	210446	9982	8956	41331	2216
Oskrba z elektriko, plinom, vodo	11557	1023	740	3288	81
Gradbeništvo	40932	1056	1405	7685	145
Trgovina; popravila motornih vozil	87445	4933	4732	26846	521
Gostinstvo	15834	430	585	3364	167
Promet, skladiščenje, zveze	36030	1573	2317	12443	548
Finančno posredništvo	18944	3235	2660	10514	335
Nepremičnine, najem, poslovne storitve	41189	8623	3699	13432	297
Javna uprava, obramba, socialno zavarovanje	42024	10481	6560	16832	453
Izobraževanje	52514	14821	13110	14050	321
Zdravstvo, socialno varstvo	50617	7050	6774	17790	277
Druge javne, skupne in osebne storitve	17534	2886	1525	5735	282

Dejavnost	VKV	KV	PKV	NKV	Neznano
Skupaj	8511	180095	25607	117623	4831
Kmetijstvo, lov, gozdarstvo	92	2287	572	1885	44
Ribištvo	1	48	1	51	-
Rudarstvo	45	3145	305	1214	20
Predelovalne dejavnosti	2024	70635	16739	57962	601
Oskrba z elektriko, plinom, vodo	489	4172	457	1246	61
Gradbeništvo	925	14528	1904	12902	382
Trgovina; popravila motornih vozil	2086	38052	800	9244	231
Gostinstvo	231	6555	526	3899	77
Promet, skladiščenje, zveze	1003	12781	1050	4085	230
Finančno posredništvo	191	1482	123	349	55
Nepremičnine, najem, poslovne storitve	205	6628	407	7697	201
Javna uprava, obramba, socialno zavarovanje	304	3730	133	1526	2005
Izobraževanje	244	4895	474	4388	211
Zdravstvo, socialno varstvo	307	7322	1867	8735	495
Druge javne, skupne in osebne storitve	364	3835	249	2440	218

Vir: Statistični letopis RS 2000, str. 235-238.

Tabela 15: Struktura zaposlenih oseb po stopnji strokovne izobrazbe v Sloveniji, upoštevajoč dejavnost, na dan 31.12.1999 (v %)

Dejavnost	Skupaj	Visoka	Višja	Srednja	Nižja	VKV	KV	PKV	NKV	Neznano
Skupaj	100	10,5	8,4	27,6	0,9	1,3	28,1	4,0	18,4	0,8
Kmetijstvo, lov, gozdarstvo	100	6,4	7,1	25,7	0,6	1,1	28,2	7,1	23,3	0,5
Ribištvo	100	8,5	6,2	27,3	0,6	0,6	27,3	0,6	28,9	-
Rudarstvo	100	3,6	2,2	19,6	1,8	0,7	48,4	4,7	18,7	0,3
Predelovalne dejavnosti	100	4,7	4,3	19,6	1,0	1,0	33,6	8,0	27,5	0,3
Oskrba z elektriko, plinom, vodo	100	8,8	6,4	28,5	0,7	4,2	36,1	4,0	10,8	0,5
Gradbeništvo	100	2,6	3,4	18,8	0,4	2,3	35,5	4,6	31,5	0,9
Trgovina; popravila motornih vozil	100	5,6	5,4	30,7	0,6	2,4	43,5	0,9	10,6	0,3
Gostinstvo	100	2,7	3,7	21,3	1,0	1,5	41,4	3,3	24,6	0,5
Promet, skladiščenje, zveze	100	4,4	6,4	34,5	1,5	2,8	35,5	2,9	11,3	0,7
Finančno posredništvo	100	17,1	14,0	55,5	1,8	1,0	7,8	0,7	1,8	0,3
Nepremičnine, najem, poslovne storitve	100	20,9	9,0	32,6	0,7	0,5	16,1	1,0	18,7	0,5
Javna uprava, obramba, socialno zavarovanje	100	24,9	15,6	40,1	1,1	0,7	8,9	0,3	3,6	4,8
Izobraževanje	100	28,2	25	26,7	0,6	0,5	9,3	0,9	8,4	0,4
Zdravstvo, socialno varstvo	100	13,9	13,4	35,1	0,5	0,6	14,5	3,7	17,3	1,0
Druge javne, skupne in osebne storitve	100	16,5	8,7	32,7	1,6	2,1	21,9	1,4	13,9	1,2

Vir: Tabela 14 v prilogi.

Tabela 16: Zaposlene osebe v gostinstvu po stopnji strokovne izobrazbe v Sloveniji na dan 30.9.1993, 1995 in 1997

Leto	Skupaj	Visoka	Višja	Srednja	Nižja	VKV	KV	PKV	NKV
1993	15093	172	363	2904	431	437	6503	1577	2706
1995	15101	204	404	3403	618	340	6326	1437	2369
1997	13875	246	425	3344	638	296	5687	1237	2002

Vir: Statistični letopis RS 1994, str. 392.

Statistični letopis RS 1997, str. 407.

Statistični letopis RS 2000, str. 430.

Tabela 17: Zaposlene osebe v dejavnosti turističnih in potovalnih organizacij po stopnji strokovne izobrazbe v Sloveniji na dan 31.12. 1995

Skupaj	Visoka	Višja	Srednja	Nižja	VKV	KV	PKV	NKV	Neznano
1933	88	165	994	31	29	430	14	165	17

Vir: Statistični urad RS - statistični register delovno aktivnega prebivalstva.

Tabela 18: Zadovoljstvo delodajalcev v hotelirstvu z znanjem in spretnostmi zaposlenih na posameznih delovnih mestih (v %)

Zadovoljstvo	FLP	SPV	MLM	HLM
Nezadovoljen	7,4	7,4	3,7	-
Delno zadovoljen	55,5	33,3	25,9	13,0
Zadovoljen	37,0	59,3	70,4	78,3
Zelo zadovoljen	-	-	-	8,7

Vir: Sirše, Bezget, 1999.

Tabela 19: Pomankljivosti in slabosti v znanjih in spretnostih na posameznih delovnih mestih (v %)

Pomankljivosti in slabosti v naslednjih znanjih in sposobnostih	FLP	SPV	MLM	HLM
Strokovno znanje	6,6	8,1	3,7	3,6
Sposobnost analitičnega razmišljanja	6,6	7,0	9,7	10,9
Poznavanje turističnega gospodarstva	5,5	3,5	7,3	9,1
Poznavanje trga	3,3	4,6	7,3	1,8
Poznavanje zakonodaje	4,4	8,1	7,3	1,8
Poznavanje administrativnih procedur	5,5	8,1	7,3	-
Vodenje	6,6	16,3	15,8	12,7
Marketinška znanja	7,7	8,1	14,6	7,3
Poznavanje medkulturnih razlik	3,3	2,3	1,2	3,6
Raziskave, poznavanje novih tehnologij	9,9	3,5	3,7	7,3
Strateško načrtovanje	5,5	1,2	4,9	16,4
Poznavanje in uporaba računalnika	8,8	5,8	3,7	10,9
Znanje tujh jezikov	14,3	12,8	6,1	5,4
Medosebna komunikacija	12,1	10,5	7,3	9,1

Vir: Sirše, Bezget, 1999.

Tabela 20: Najbolj zaželena področja usposabljanja v prihodnosti

Področja	%
Osnove vodenja podjetja	2,3
Hotelski menedžment	8,2
Marketing, prodaja, oglaševanje	6,4
Oblikovanje novega turističnega proizvoda	9,4
Direktni marketing	8,2
Recepcija	2,9
Hotelsko gospodinjstvo	2,9
Animacija in odnosi z gosti	11,1
Odnosi z javnostmi v turizmu	0,6
Kontroling in vodenje podjetja	4,1
Procesi v kuhinji in strežbi	6,4
Vodenje kuhinje in strežbe	4,7
Kontroling v kuhinji in strežbi	7,0
Motivacija in vodenje sodelavcev	7,0
Konfliktni menedžment	3,5
Upravljanje z reklamacijami in pritožbami gostov	3,5
Notranji design	2,9
Tuji jeziki	8,8
Drugo	-

Vir: Sirše, Bezget, 1999.

